

Lezen

JAARGANG 11 NUMMER 1 2016
EEN UITGAVE VAN STICHTING LEZEN

DE LICHT ABSURDISTISCHE HUMOR
VAN TIJN SNOODIJK

DE NIEUWE BIBLIOTHEEK ••• BOEKEN OVER BEKOMMERNIS OM DE WERELD
••• INTERVIEW ESTHER GERRITSEN ••• DIGITALE PRENTENBOEKEN EN APPS
••• BOEKENWEEK ••• LEZEN IN HET FRIES ••• TOM POES 75 JAAR ••• ARKO
ODERWALD OVER BOEKEN ALS MEDICIJN ••• HANS SMIT OVER LEZEN ••• EEN
KIJKJE IN HET ATELIER VAN TIJN SNOODIJK ••• PABO VOORLEESWEDSTRIJD

9 maart t/m 20 april Stemperiode Nederlandse Kinderjury, kinderjury.nl ••• 9 t/m 19 maart Week van het Christelijke Boek, leesenuiuster.nl ••• 12 t/m 20 maart Boekenweek, 81ste editie met als thema: 'Duitsland', motto: 'Was ich noch zu sagen hätte', cpnb.nl ••• 14 maart Uitreiking De Inkttaap, inkttaap.nl ••• 16 maart Boekenweek live! Literaire talkshow voor scholieren, boekenweek.nl ••• 21 maart Wereldpoëziedag ••• 25 maart Paul Biegelddag ••• 2 april International Children's Book Day ••• 2 april Middag van het Kinderboek 2016, middagvanhetkinderboek.blogspot.nl ••• 4 april Bekendmaking winnaars Hans Christian Andersen Awards, ibby.org ••• 6 april Lezen Centraal, thema: 'Van boeken word je beter!', lezencentraal.nl ••• 7 april Kinder Media Awards 2016 met o.a. uitreiking Gekko en Kameleon, kindermediaawards.nl ••• 9 april Uitreiking Woutertje Pieterse Prijs, woutertjepieterseprijs.nl ••• 10 april Afsluiting De Weddenschap, deweddenschap.nl ••• 11 t/m 20 april Media Ukkie Dagen, mediawijzer.nl ••• 14 april BMO congres, Beroepsvereniging Mediathecarissen Onderwijs, bmo.nu ••• 20 april Bekendmaking Gouden Lijst, cpnb.nl ••• 20 april Dag van de Jonge Jury, met uitreiking Prijs van de Jonge Jury 2016, jongejury.nl ••• 21 april Uitreiking Gouden Ganzenveer 2016, goudenganzenveer.nl ••• 23 april Wereldboekendag, wereldboekendag.nl ••• 9 mei Uitreiking Libris Literatuurprijs, librisliteratuurprijs.nl ••• 10 mei Bekendmaking winnaar Er was Eens, verhalenwedstrijd voor scholieren, erwaseens.nu ••• 17 mei Finale Pabo Voorleeswedstrijd, voorleeswedstrijdpabo.nl ••• 18 t/m 28 mei Annie M.G. Schmidt-week ••• 18 mei Annie M.G. Schmidt-lezing, kinderboekenmuseum.nl ••• 23 t/m 29 mei Week van het Luisterboek, cpnb.nl ••• 25 mei Finale De Nationale Voorleeswedstrijd, denationalevoorleeswedstrijd.nl ••• 26 mei Finale Read2Me!, voorleeswedstrijdread2Me!.nl ••• 31 mei Slotmanifestatie VERS Poëzie, schoolderpoezie.nl

Congres Lezen Centraal

Van boeken word je beter

We kunnen het lezen van boeken natuurlijk beschouwen als een nuttig en aangenaam tijdverdrijf en het daarbij laten. Het brengt ontspanning, informatie en kennis. Maar misschien doet lezen wel meer. Je wordt er beter van, vinden sommigen. Taliger. Intelligent. Empathischer. Gezonder. Dat is nogal wat. Of het ook klopt? De fervente lezer twijfelt er niet aan. Maar wat laten resultaten uit onderzoek ons zien? En wat leren ervaringen uit de praktijk? Het congres Lezen Centraal 2016 buigt zich over de opbrengsten van lezen. Keynotesprekers Jane Davis (directeur The Reader Organisation uk en Arko Oderwald (bijzonder hoogleraar Literatuur en Geneeskunde) doen dat in het plenaire ochtenddeel van het programma. In de middag komt het thema aan de orde in praktijkgerichte sessies en tijdens schrijversoptredens van Mano Bouzamour, Wilma Geldof, Oek de Jong, Enne Koens en Bette Westera. Alex Boogers sluit af met een lezing naar aanleiding van zijn veelbesproken schotschrift *De lezer is niet dood*. De presentatie is in handen van Hadassah de Boer. Kijk op lezen.nl/lezen-centraal voor het volledige programma

Voor wie

Medewerkers in de kinderopvang, leraren (po t/m hbo), beleidsmakers, bibliotheekprofessionals, onderzoekers en andere geïnteresseerden in leesbevordering.

Aanmelden

Tot 31 maart 2016 kunt u zich opgeven via lezencentraal.nl. Hier kunt u ook aangeven welke deelsessies u wilt volgen. Deelname kost € 150,-, voor studenten geldt een speciaal tarief van € 35,-. Neem een collega mee en profiteer van een gereduceerde inschrijfprijs: € 100,- voor een collega.

Wanneer

woensdag 6 april 2016

Waar

Muntgebouw in Utrecht

LEZENCENTRAAL

STICHTING LEZEN

lezencentraal.nl

Redactioneel

Een docent op een gymnasium die als tweede corrector eindexamens moest beoordelen, was zo onder de indruk van de kwaliteit van de antwoorden en formuleringen, dat hij contact opnam met

de school in kwestie om te vragen hoe zij hun onderwijs organiseerden en waar deze kwaliteit vandaan kwam. Wat bleek: de school volgt geen methode, maar laat de leerlingen vanaf de bovenbouw alleen maar literatuur lezen. Zonder toetsing maar wel met gesprekken, en taakgerichte en creatieve verwerkingsopdrachten. Kennelijk met goede resultaten. Waar past deze anekdote in het huidige (en levendige) onderwijsdebat? De adviescommissie Platform Onderwijs2032 merkte op dat toetsing te veel als 'meetbaar' wordt opgevat. Het Platform introduceerde het tweespan 'meetbaar en merkbaar', een gedurfde maar welkome keuze. Niet zozeer meetbaar, zeker wel merkbaar geldt voor veel vakken, en ook voor lezen en leesbevordering. We weten dat vrij lezen veel oplevert, maar dat is – zeker op korte termijn – niet altijd meetbaar. Gedurfde keuzes van schoolbesturen en -directies, waaruit vertrouwen in de ervaring en het meesterschap van hun docenten blijkt, levert levendig onderwijs in taal en lezen op. Resultaten zullen aanvankelijk vooral merkbaar zijn, maar op den duur ook meetbaar, getuige de examencijfers van de school die het lezen van literatuur centraal stelde. Voor u ligt het veertigste nummer van het tijdschrift *Lezen*. Al veertig nummers besteden wij aandacht aan professionals die (vaak meetbaar) het verschil weten te maken. En aan auteurs en boeken die de moeite waard zijn. Ik hoop dat dit u merkbaar inspireert. Graag bedank ik op deze plek iedereen die aan het succes van dit tijdschrift heeft bijgedragen, bovenal u als lezer, en feliciteer ik de redactie met deze mijlpaal.

Gerlien van Dalen,
Directeur Stichting Lezen

Legenda

	0–6 jaar		12–15 jaar
	6–12 jaar		algemeen
			15–18 jaar

De projecten die recentelijk mogelijk zijn gemaakt met inhoudelijke en/of financiële steun van Stichting Lezen, zijn met [Lezen](#) aangegeven.

INHOUD

- **4** Een leven lang leren in de bieb
De nieuwe bibliotheek
- **7** Amor Mundi
Lezen en verder lezen
- **8** 'Ik kan goed opschrijven waarom mensen zich ellendig voelen'
Interview Esther Gerritsen, schrijver Boekenweekgeschenk
- **10** Blickveld 0–6
- **12** Op de grens van boek en spel
Digitale prentenboeken en apps
- **14** Blickveld 6–12
- **16** Tegen de leesangst
Effecten van de Bibliotheek op school
- **18** Prikfels
- **20** Wa't dat net sizze kin is gjin oprjochte Fries
Lezen in het Fries
- **22** Blickveld 12–15
- **24** De verdiensten van een eenvoudige witte kat
Tom Poes Jubileumjaar
- **26** Blickveld 15–18
- **28** 'Een boek is een geneesmiddel van niks'
Interview Arko Oderwald
- **30** Over voorlezen, Franse literatuur en een noodlottig boek
Hans Smit over lezen
- **32** 'Ik maak graag rare boekjes'
Een kijkje in het atelier van Tijn Snoodijk
- **34** 'Als docent ben je cultuuroverdrager'
Pabo Voorleeskampioen 2015
- **35** 'Als je voorleest uit enthousiasme, gaat het draaien'
Pabo in de praktijk
- **36** voor de hond van willy vandermeulen
Anne Vegter analyseert een gedicht

 facebook.com/stichtinglezen
 [@stichtinglezen](https://twitter.com/stichtinglezen)

Lezen. Kwartaaltijdschrift voor leesbevordering en literatuureducatie is een uitgave van Stichting Lezen.

Professionals en studenten op het gebied van leesbevordering en literatuureducatie ontvangen Lezen gratis door zich aan te melden via [lezen.nl](#)

Redactieadres: Stichting Lezen, Nieuwe Prinsengracht 89, 1018 VR Amsterdam. T 020-6230566 | E-mail redactie: redactie@lezen.nl

Voor vragen over gratis toezending en adreswijzigingen: info@lezen.nl | Hoofdredacteur: Gerlien van Dalen | Eindredactie: Annemarie Terhell / Eva Gerrits

Redactie: Joukje Akveld, Daan Beeke, Eva Gerrits, Annemarie Terhell, Desirée van der Zander

Medewerkers aan dit nummer: Marieke Hillen, Jochem Jurgens, Jørgen Koopmanschap, Pjotr van Lenteren, Mirjam Noorduijn, Nina Schouten, Elsbeth Tijssen, Anne Vegter

Vormgeving: Ramona Dales, Lijn 1, Haarlem | Uitgever: Stichting Lezen

Druk: Zalsman BV | Coverbeeld: © Tijn Snoodijk

© maart 2016 Stichting Lezen. Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd door middel van enige methode of vorm dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISSN 1570-9698. De inhoud van **Lezen** is auteursrechtelijk beschermd. Eventuele rechthebbenden die wij niet hebben kunnen achterhalen, verzoeken wij contact op te nemen met de uitgever.

Dwarsdoorsnede bibliotheek van Birmingham

Een leven lang leren in de bieb

KATHEDRALEN VAN ONZE TIJD –

Francine Houben is oprichter en creatief directeur van architectenbureau Mecanoo in Delft, dat wereldwijd werkt aan uiteenlopende opdrachten – van een kapel tot een cultureel complex van een juttersmuseum tot het Delftse station.

De afgelopen jaren ontwierp zij meerdere bibliotheken in binnen- en buitenland. Voor Houben is een bibliotheek veel meer dan een huis voor boeken; het zijn de ‘kathedralen van onze tijd’ waar mensen samenkomen op zoek naar kennis, ontwikkeling en ontmoeting. ‘Het idee van een bibliotheek als investering in het menselijke kapitaal van de stad, dat vind ik inspirerend.’

DOOR MARIEKE HILLEN

Op dit moment werkt Francine Houben aan de opdracht van haar dromen: de groot-scheepse renovatie van the New York Public Library op Fifth Avenue. Tegelijkertijd verbouwt ze de Martin Luther King jr Memorial Library, de openbare bibliotheek in Washington. Om in de buurt van haar werk te zijn, woont Houben tegenwoordig deeltijd in New York. Via Skype praat ze enthousiast over haar betrokkenheid, of beter gezegd, haar bevlogenheid voor de bibliotheek als sociale *hub*, als plek voor kennisuitwisseling.

2016 is het Jaar van het Boek. Hoe belangrijk is volgens u het boek eigenlijk nog voor de bibliotheek en de bibliotheekbezoeker?

‘Er bestaat een vrij traditioneel beeld van de bibliotheek bij zowel de bestuurlijke als bij de academische, culturele elite. De bibliotheek wordt door hen nog altijd geassocieerd met boeken. Naar mijn idee is dat een romantische, ouderwetse notie. Tegenwoordig is het veel meer dan een verzamelplaats voor boeken. Wat ik merk, is dat veel van hen zelf bijna nooit meer in een bibliotheek komen, zij kopen hun boeken en hebben bibliotheken ook niet op een andere manier nodig. Daardoor zijn ze slecht op de hoogte van wat er gaande is en hoe de bibliotheek tegenwoordig wordt gebruikt. Juist vanuit de bestuurlijke elite is een heroriëntatie nodig op de rol van dit instituut in de huidige samenleving.

Wat me het meest is bijgebleven van het werken aan de centrale bibliotheek in Birmingham, is dat de bibliothecaris én het stadsbestuur daar de plek beschouwen als een structureel onderdeel van de economische ontwikkeling van de stad. Door het gebouw aan het centrale Centenary Square te plaatsen, onderstrepen zij hoe belangrijk het is om permanent te investeren in de kennisontwikkeling van de stadsbevolking. Ik heb altijd gedacht dat Nederland en de Scandinavische landen vooruitstrevend zijn op het gebied van bibliotheken, maar de houding van Angelsaksische landen vind ik buiten-

gewoon interessant. Het idee dat de bibliotheek een plek is waar mensen komen die kennis willen uitwisselen en die kan bijdragen aan het idee van *lifelong learning*, leeft daar sterk. Het maakt niet uit of iemand tien, twintig of tachtig jaar is, mensen blijven leren en zich ontwikkelen. Daarmee is het een investering in het menselijke kapitaal van je stad, dat vind ik inspirerend. Het is vanuit dit perspectief ook begrijpelijk dat de bibliotheek als stedelijke voorziening niet alleen op het cultureel budget, maar ook op het economisch budget van een stad moet drukken.’

U noemt de bibliotheek van Birmingham een People’s palace. Bedoelt u een Volkspaleis voor de ‘verlichting van de mens’, zoals in de negentiende eeuw?

‘De term “people’s palace” laat zich lastig vertalen. In de bibliotheek komen veel kinderen met hun ouders, maar als tieners zie je ze niet meer. Vaak komen mensen pas op oudere leeftijd weer terug. Waar ik in Birmingham trots op ben, is dat we erin zijn geslaagd om het idee van “lifelong learning” voor de kleintjes, de tieners en studenten tot de ouderen in het gebouw terug te laten komen en dat het een plek is waar alle inwoners van Birmingham komen, ongeacht leeftijd of achtergrond. Door er een echt publiek paleis van te maken, hoop ik mensen te inspireren om de bibliotheek te gebruiken om iets van hun leven te maken.

In Birmingham hebben mensen het gebouw ook echt zo ontvangen. Het de bibliotheekbezoek is enorm toegenomen, in het eerste jaar na de opening in 2013 kwamen er 2,7 miljoen mensen.

In de centrale bibliotheek van Rotterdam zie je dat ook terug. Daar is bijvoorbeeld een aparte afdeling waar jongeren met elkaar afspreken, mijn eigen kinderen deden dat ook. Voor sommigen geldt dat ze thuis heel klein wonen, geen laptop of computer hebben of het zijn meisjes die van huis uit überhaupt niet veel mogen, maar wel toestemming krijgen om naar de bibliotheek te gaan. Afgelopen week ben ik in de centrale bibliotheek van Boston geweest. Met een eigen verdieping proberen ze jongeren te binden. Ze hebben daar een MediaLab, waar jongeren zich digitaal kunnen uitleven en meubilair dat hen past. Dit *Teen Central* wordt druk bezocht door tieners.’

Is de bibliotheek een ander gebouw, nu het niet meer alleen om het boek draait, maar het een plek voor kennisuitwisseling is geworden?

‘Ja het is veel meer dan een huis voor boeken, het is een sociale “hub” met verschillende sferen voor uiteenlopende activiteiten. Je moet daarom een afwisselende binnenwereld creëren met verschillende plekken, van heel rustige tot drukker. De economie verandert, er komen bijvoorbeeld steeds meer zzp’ers naar de bibliotheek om te werken of voor een afspraak met een opdrachtgever.

Het uitwisselen van kennis, kunde en ervaringen kan via allerlei media en op allerlei manieren. Het boek is daar slechts één van. Het kan ook met behulp van digitale middelen of doordat je iemand ontmoet die jou iets leert. De discussie over het boek is voor de oudere generatie emotioneel beladen. Ik houd zelf erg van fysieke boeken, maar ik ben ook blij dat ik een deel van mijn kennis op mijn laptop of iPad bij me heb. Juist de combinatie is interessant. Laat iedereen zelf uitvinden welke middelen hij of zij nodig heeft om kennis tot zich te nemen. We weten ook niet welke dragers de komende vijf of tien jaar worden ontwikkeld, dat heeft gevolgen voor het gebouw: *be prepared for unpredictable change*. Kijk maar naar alle veranderingen in de afgelopen decennia die we niet hadden voorspeld. De bibliotheek van de TU Delft bestaat nu twintig jaar, bij de bouw wisten we al dat het boek hier een minder prominente rol ging spelen en digitale middelen juist belangrijker zouden worden. Recent hebben we aanpassingen gedaan om het gebouw geschikt te maken voor andere manieren van samenwerken en leren, met onder andere kleine werkruimtes waar multimediale informatie kan worden ontsloten.’

FOTO MARCO VAN RIJT

Francine Houben (Sittard, 1955) studeerde Bouwkunde aan de TU Delft. Al tijdens haar studie richtte zij in 1984 samen met vier jaar-genoten het bureau Mecanoo op. Houben is lid van de Akademie van Kunsten van de KNAW en ontvangt in maart een eredoctoraat van de Universiteit Utrecht voor haar bijdrage aan een goed functionerende stedelijkheid. In november vorig jaar ontving ze de Prins Bernhard Cultuurprijs voor haar uitzonderlijke bijdrage aan de architectuur. Eerder kreeg zij al prestigieuze prijzen in binnen- en buitenland, zoals in 2001 het Honorary Fellowship van de Royal Institute of British Architects (RIBA) in Londen; het Honorary Fellowship van het American Institute of Architects (AIA) en het Honorary Fellowship van de Royal Architecture Institute of Canada in 2007. In 2008 kreeg ze de Prix Veuve Clicquot voor Zakenvrouw van het Jaar. In december 2015 verscheen van haar het boek *People, Place, Purpose*, waarin ze uiteenzet hoe het werk van Mecanoo op deze drie fundamentele elementen is gebaseerd.

FOTO MECANOO

Welke belangrijke ontwikkeling ziet u op dit moment in bibliotheken?

‘Bibliotheken zijn bezig om te veranderen van plekken waar je kennis consumeert, in plekken die ook kennis produceren, waar je ideeën opdoet waarbij je zelf ook creatief wordt. In de Martin Luther King jr Memorial Library in Washington wil men een zogenoemd *fablab* integreren, waar bezoekers bijvoorbeeld kunnen leren programmeren en 3D-printen. Dat stelt specifieke eisen aan het ontwerp en is kostbaar. Bij elke vernieuwing gaat het erom dat je de *skills* van je bevolking wilt blijven ontwikkelen. Bibliotheken zijn ook bezig om mensen op digitaal gebied te scholen, zodat ieder op zijn eigen niveau kan blijven deelnemen aan de samenleving in dit digitale tijdperk. In Amerikaanse bibliotheken is naast *digital literacy* ook *adult literacy* en *English as your second language* een belangrijk onderdeel van het programma. Mensen leren er de taal, ontmoeten andere immigranten, maar ook *native speakers* die er lesgeven. Er is een uitgebreid educatief programma om een vervolg te geven aan dat eerste taalonderwijs en dat gebeurt allemaal in hetzelfde gebouw. De bibliotheek is daardoor een belangrijke plek in het leven van deze mensen. Dat vind ik heel mooi. Nederland is net als Amerika een land van immigranten. Het is geweldig als je in deze mensen investeert, zodat ze deel kunnen uitmaken van de samenleving.’

Waar komt uw motivatie voor het mede vormgeven van de nieuwe bibliotheek uit voort?

‘Als kind kwam ik niet vaak in bibliotheken. Mijn ouders hadden veel boeken, dus ik hoefde niet zo nodig. Het werken aan de bibliotheek van Birmingham heeft mijn ogen geopend. Een belangrijke sleutel voor verandering ligt bij de bestuurlijke en culturele elite: als die begrijpt dat de bibliotheek zowel cultureel als economisch een belangrijk publiek instituut is, kunnen we betere bibliotheken maken. Ik heb afgelopen november de Prins Bernhard Cultuurfonds Prijs gekregen en heb daarmee het Eye Opener Fonds kunnen starten. Daarmee wil ik projecten ondersteunen die bibliotheken helpen hun rol in de samenleving te innoveren. Ik wil de ogen openen van die bestuurlijke en intellectuele elite waar ik eerder over sprak: kijk opnieuw naar de rol van de bibliotheek en stap af van dat oude idee van de bibliotheek als enkel een huis van en voor boeken. Ik wil de samenhang van de culturele, maatschappelijke én economische betekenis van het instituut bibliotheek zichtbaar maken. Het Eye Opener Fonds ondersteunt projecten die reflecteren op de rol van de bibliotheek in de huidige samenleving. Ik wil daarbij niet alleen mensen betrekken uit de bibliotheekwereld, maar ook mensen uit andere disciplines uitnodigen. Ik wil het publieke gesprek hierover aanjagen.’ ●●●

Liefde voor de wereld

Zelf nadenken. Vragen stellen. Discussiëren. Meer vragen stellen. Nóg dieper nadenken. Zo leer je je mening vormen over de wereld en jezelf. *Grote gedachten* (Lemniscaat, 11+) van Janny van der Molen laat jonge lezers speels kennismaken met veertien vermaarde filosofen.

WAT EEN TOESTAND – *Il faut cultiver notre jardin*, zo eindigt de beroemde filosofische satire van Voltaire, *Candide, ou l'optimisme* (1759): men moet zijn eigen tuin onderhouden. Anders gezegd: laten we onze imperfecte wereld zo goed mogelijk verzorgen en behoeden voor erger. Of: we leven in een verrotte wereld, daar helpt geen moedertjef aan, bekommer je nou maar om je eigen tuin. Of: verlies je niet in abstracties, richt je aandacht op de wereld. Over de interpretatie van Voltaires slotzin verschillen de meningen, maar wat wel duidelijk is: veel is er in de wereld niet veranderd. Hooguit komt wat ver van ons bed leek, dichterbij. De toestand in de wereld – van voer voor filosofen tot dagelijkse realiteit. Hoe staan we ervoor, hoe is het zover gekomen en wat kunnen we eraan doen? **Laten we ons, om te beginnen, bekommeren.**

DOOR EVA GERRITS

De term 'amor mundi', liefde voor de wereld, werd gemunt door filosofe Hannah Arendt (1906-1945), wier beroemde theorie over de banaliteit van het kwaad nog hoogst actueel is. Een mooi gegeven: de vrouw die inzag dat en waarom gewone mensen tot het diepste kwaad kunnen overgaan, was ook doordrongen van de noodzaak om voor de wereld te zorgen. Uiteraard, kun je zeggen: zonder het laatste krijgt het eerste meer kans. Het boek over politieke theorieën dat ze wilde schrijven, *Amor Mundi*, is er nooit van gekomen.

Gelukkig is er nu wel *Amor Mundi*. *Hoe komen we tot een betekenisvolle relatie met de ander?* van filosoof Peter Venmans. In zijn proloog: 'We hebben misschien te lang gedacht dat persoonlijk of familiaal geluk volstond als doel in ons leven, dat we een onvervreemdbaar recht hadden op geluk en dat dit losstond van de wereld. [...] Er is een andere omgang met de wereld nodig, een grotere betrokkenheid, kortom: méér amor mundi.' In tien heldere, toegankelijke en prikkelende essays onderzoekt Venmans 'wat er op het spel staat wanneer je woorden gebruikt zoals "liefde", "wereld" en "geluk"'. Het resultaat: een beklijvende, fijnzinnige ontrafeling van een steeds urgenter hot topic. ●●●

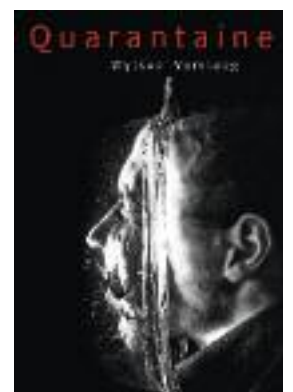
Amor Mundi. Hoe komen we tot een betekenisvolle relatie met de ander?, Peter Venmans. Atlas Contact € 18,99 (verschijnt 24 maart)

We dragen nog sporen van de oertijd en we leven in een hoog-technologische maatschappij: voer voor 'mismatch', wat onze omgang met onszelf en de wereld helpt verklaren. Schrijver Ronald Giphart en wetenschapper Mark Van Vugt schreven *Mismatch* (Podium) samen.

Margaretha van Andel laat in haar young adult-roman *In transit* (Lemniscaat, 15+) een verontrustende toekomst zien waar we misschien op afsteveneren: een wereld waarin de mens zichzelf herschept, maar waarin men zijn menselijkheid verliest.

In *Quarantaine* (Prometheus), de derde roman van literaire zwartkijker Wytske Versteeg, gaat de wereld op slot als gevolg van een wereldwijde epidemie, wordt een cynische overlever verliefd en leert hij – te laat? – wat mens-zijn betekent.

**‘Ik kan goed opschrijven waarom
mensen zich ellendig voelen’**

VAN FAMILIE MOET JE HET HEBBEN – Voor het Boekenweekgeschenk schreef Esther Gerritsen een psychologisch portret van een familie. ‘Ik begin hoog op een schaal van ellendigheid, stop iedereen in een kooi en kijk wat er dan gebeurt.’

DOOR EVA GERRITS

Hoe kwam je op het idee voor Broer?

‘Ik wist dat het zou gaan over familieverbanden. Dat ze vaak sterker blijken dan je zelf dacht. Met je familie moet het altijd goed gaan, die moet er ook altijd gewoon zijn – zodra er ineens iets mee aan de hand is denk je, ho wacht, dát was niet de bedoeling! Soms komt er dan pas iets los.

Mijn vader was vorig jaar ziek. Er dreigde iets mis te gaan bij de chemotherapie, hij zou misschien zijn been verliezen. Het was niet eens mijn been maar ik schrok daar enorm van, dat was zo groot. Ik wist al min of meer welk verhaal ik wilde schrijven, maar toen had ik ook de beginsituatie voor *Broer*. Daarin komt de beenamputatie van haar boer Marcus bij hoofdpersonage Olivia veel meer binnen dan ze zelf verwachtte. Bij mijn vader liep het trouwens goed af hoor, anders had ik dat gegeven niet gebruikt.’

Je werk is sterk psychologisch gedreven. Hoe wordt iets bij jou een verhaal?

‘Je kan worstelen met van alles in je hoofd, psychologisch kan er veel aan schorten, maar voor een verhaal wordt het pas interessant als het een conflict oplevert met de buitenwereld. Olivia’s zelfkennis laat nogal te wensen over, wat op zich geen verhaal is. Maar als ze wordt overvallen door emoties, moet ze daar ineens iets mee. Verdriet, boosheid, opwinding – meestal zie je die wel aankomen. De zeldzame momenten dat je denkt, waarom grijpt dit me zo aan, die zijn interessant. Om het te peperen wilde ik een contrast, twee uitersten – Olivia lijkt kil, moet alles onder controle hebben, en Marcus verheerlijkt zijn emoties. Allebei extremen, en allebei eigenlijk onzin.’

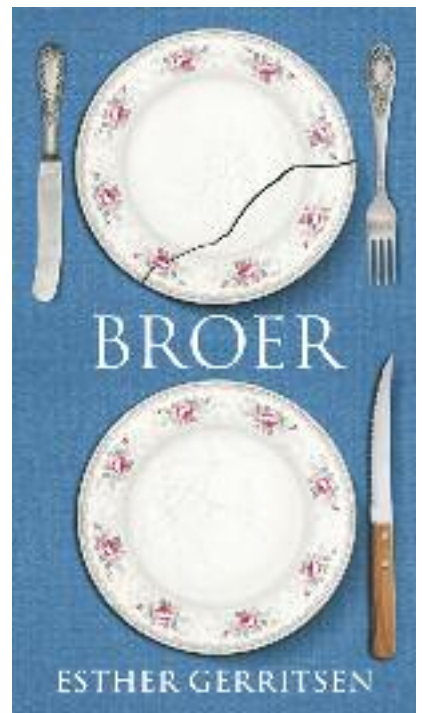
Verras je jezelf graag tijdens het schrijven?

‘Zodra ik de hoofdpersonen ken, hun problemen, de setting, begin ik te schrijven, stop iedereen bij elkaar in een kooi en kijk wat er gebeurt. Voor mij is dat ook steeds nieuw. In de loop der tijd ben ik wel baldadiger geworden. Alsof je bij het koken denkt, eens kijken wat er gebeurt als ik er een hele pot sambal ingooi. Wat met koken moeilijker is op te lossen dan met schrijven – ik kan het altijd weer minder maken.’

Wist je hoe Broer zou eindigen?

‘Nee, dat weet ik nooit. Vaak begin ik hoog op een schaal van ellendigheid, dat gaat bij mij vanzelf. Daarbinnen moet ik zelf om heel veel dingen lachen. Als ik schrijf vergeet ik de wereld, ben ik veel minder schaamtevol. Dan ben ik technisch bezig, heb afstand. Dat is het leuke natuurlijk, al die dingen waar je in het leven onder gebukt gaat, daar ben je dan ineens de baas over. Ik vergeet soms bijna dat het effect kan hebben, wat ik schrijf. Maar als ik erbij stilsta dat mijn jonge nichtjes, mijn dochter van zeven, straks mijn boeken willen lezen – o jongens, doe het niet! Vaak wil ik wel dat iets hoopvol afloopt, maar dat lukt niet altijd. We staan elke dag op, dus blijkbaar willen we leven, en ik kan heel goed opschrijven waarom mensen zich ellendig voelen, waarom het niet goed gaat. Over geloofwaardige goedheid en optimisme schrijven is veel moeilijker. *Broer* eindigt wel hoopvol, daar was ik heel blij mee.’ ●●●

Voor meer informatie over het Boekenweekgeschenk en de Boekenweek, zie de Prikkels op pagina 18 en 19 in deze *Lezen* en kijk op Boekenweek.nl

In *Broer* krijgt Olivia, financieel directeur van een familiebedrijf, een telefoontje van haar broer Marcus. Zijn been dreigt te worden afgezet. Marcus en Olivia zien elkaar zelden, maar de amputatie raakt Olivia alsof het haar eigen been is dat ze verliest. Ze laat alles uit handen vallen in een poging haar broer te redden. Maar het is de vraag of hij degene is die redding nodig heeft...

Esther Gerritsen (Nijmegen, 1972) debuteerde in 2000 met de verhalenbundel *Bevoorrecht bewustzijn*, schreef theaterteksten en zes romans, waarvan *Superduif*, *Dorst* en *Roxy* werden genomineerd voor de Libris Literatuur Prijs. In 2014 ontving Gerritsen de driejaarlijkse Frans Kellendonkprijs. Ze schrijft columns in de *VPRO Gids* en samen met Tommy Wieringa is ze het gezicht van de Nederlandse Boekenbon.

Theater voor kleintjes

Na de succesvolle peutervoorstellingen *Poep!* (2+) en *De Gruffalo* (3+) toert Meneer Monster door het land met de productie *Fantastische Meneer Vos* (4+), naar het boek van Roald Dahl. Samen met zijn beste vriend Das besteeft de sluwe meneer Vos de gemeenste boeren uit de buurt. De boeren zijn woedend en tot de tanden toe bewapend omsingelen ze het dierenhol. *Fantastische Meneer Vos* speelde al 46 keer in Nederland en België en is nog tot en met 29 mei 2016 in verschillende theaters te zien. Daarna gaat Meneer Monster op tournee door China.

De verhalen die Mies Bouhuys en Fiep Westendorp in de jaren vijftig en zestig schreven over het eigenwijze poezenduo Pim en Pom vormen de basis voor de humoristische en muzikale peutervoorstelling *Pim & Pom. Fieperdepiep!*. De voorstelling speelt nog tot en met 7 mei 2016 op verschillende locaties en blijft ook daarna te boeken, bijvoorbeeld in combinatie met de Fieperbus. *Fieperdepiep!* sluit aan bij de animatieserie *De avonturen van Pim & Pom*. [A7]

meneermonster.com, detorenvangeluid.com, pimempom.nl

Lezen vanaf twee

- *Bij de brandweer* is een met zorg uitgevoerde bouwdoos met daarin een boekje over de brandweerkazerne en een bouwpakket voor een brandweervagen. De doos zelf is aan twee zijden uitklapbaar en vormt met de bijgeleverde puzzelstukken een mooie kazerne plus rondweg, waarover de brandweervagen kan rijden. (Oogappel, 2+)
- Het zoekboekje voor jonge kinderen *Van wie is die hoed* (Leespluim 2015) wordt vervolgd. In *Van wie is dat huis* (Joukje Akveld & Annemarie van Haeringen (ill.)) kunnen peuters op zoek gaan naar de bewoners van allerlei onderkomens, zoals een iglo, een kasteel, een paddenstoel en een paleis. (Gottmer, 2+)
- *Beestje, kom je op mijn feestje?* is het derde boek van Marjet Huiberts en Iris Deppe, de makers van het Prentenboek van het Jaar 2016. Mik viert zijn verjaardag en verwelkomt allerlei gasten, van lieveheersbeestjes tot vlinders. (Gottmer, 2+)
- Verdwalen in het oerwoud kan in het geraffineerde doorkijkboek *Bij de neus genomen* van Loes Riphagen. De nieuwsgierige Kleine Olifant steekt graag zijn neus in andermans zaken en vraagt de oerwoudbewoners het hemd van het lijf. (De Fontein, 3+) [A7]

MIDDAG VAN HET KINDERBOEK BOEK '16 OBA

Middag van het Kinderboek

De achtste Middag van het Kinderboek zal plaatsvinden op zaterdag 2 april 2016 in de Openbare Bibliotheek Amsterdam en heeft als thema *Op het randje, of erover? – over taboes en gevoeligheden in de kinderboeken(wereld) van nu*. Bijzonder hoogleraar Illustratie Saskia de Bodt opent de middag met een lezing waarin ze taboes in illustraties in een historisch perspectief plaatst. Andere sprekers zijn onder anderen recensent Jaap Friso, die een veelheid aan taboes in recente boeken belicht, en schrijver Gideon Samson, die zal vertellen over zijn persoonlijke ervaringen en inzichten rond jeugdliteraire taboes. Daarna wisselen schrijvers Janny van der Molen, Floortje Zwigman, Corien Oranje en uitgever Anke Werker van gedachten over het thema onder leiding van *Volkskrant*-recensent Pjotr van Lenteren. Mies van Hout zal tijdens het programma een live tekening maken. Nieuw in het programma is de zeepkistsessie, die openstaat voor opiniërend betoog. De organisatie van de Middag van het Kinderboek is sinds dit jaar in handen van schrijvers Marco Kunst en Aby Hartog. De middag is gratis toegankelijk; wel dient van tevoren een toegangsbewijs te worden aangevraagd via de website van de OBA. [A7]

oba.nl; middagvanhetkinderboek.blogspot.nl

100 jaar Fiep Westendorp

Op 17 december 2016 is het honderd jaar geleden dat Fiep Westendorp werd geboren. De Fiep Westendorp Foundation grijpt dit jubileum aan om het werk van de illustratrice uitgebreid in het zonnetje te zetten. Vanaf juni 2016 tot en met december 2017 rijdt de 'Fiepbus', een Engelse dubbeldekker die helemaal is ingericht rond het werk van Westendorp, langs festivals, bibliotheken en basisscholen. De benedenverdieping bevat een doolhof met spelletjes, de bovenverdieping is ingericht als loungehoek en geschikt gemaakt voor activiteiten. Tijdens het jubileumjaar zal het werk van Westendorp te zien zijn in verschillende tentoonstellingen. Museum Meermanno in Den Haag toont boekomslagen, affiches en reclamewerk van Westendorp in de tentoonstelling *Blikvangers van Fiep Westendorp* van 17 juni tot en met oktober 2016. In het voorjaar van 2017 opent Kasteel Groeneveld in Baarn *De dieren van Fiep*. De permanente tentoonstelling *Het Huis van Fiep* op Stads-kasteel Zaltbommel, in Westendorps geboorteplaats, zal voor de gelegenheid opnieuw worden ingericht. [A7]

Een overzicht is te vinden op de website 100jaarfiwestendorp.nl

Leespluim

De Kiddo Leespluim van januari werd gewonnen door *De zoektocht van papa Zeepaardje* van Anita Bijsterbosch (Clavis, 2+), een prentenboek met heldere kleuren waarin peuters een kijkje nemen in de onderwereld om daar te oefenen met tellen. In februari ging de Pluim naar het fraai uitgegeven *Vijf vriendjes* van Quentin Blake (BBNC uitgevers, 3), een prentenboek over vijf kinderen die hun krachten moeten bundelen als tijdens een schoolreisje meester Kees onwel wordt. De jury noemt het 'een spannend verhaal dat met de bekende losse stijl van tekenen van Quentin Blake genoeg lucht krijgt'. De Kiddo Leespluim is een bekroning voor boeken voor jonge kinderen die in staat zijn het kind te prikkelen tot lezen en het leesplezier en de taalvaardigheid te bevorderen. De jury die De Leespluim maandelijks toekent aan een recent verschenen boek, houdt in de toekenning rekening met de toegankelijkheid van het boek voor kinderen tot en met zes jaar. Naast artistieke kwaliteiten dient het boek een duidelijke verhaallijn te hebben en handreikingen te bieden aan de voorlezer om bepaalde handelingen of geluiden toe te voegen, om kinderen actief bij het verhaal te betrekken, of met kinderen in gesprek te gaan. [A7]

Babyboekje van het Jaar 2016

Kiekeboe! van Giuliano Ferri (de Vier Windstreken) is Babyboekje van het Jaar 2016 geworden, zo maakte Sesamstraat-coryfee Gerda Havertong bekend tijdens de Negenmaandenbeurs in de RAI Amsterdam in het bijzijn van Ouders van Nu-columniste en presentatrice Lisa Wade en juryvoorzitter en kinderpsycholoog Tischa Neve. Uit het aanbod van de afgelopen twee jaar koos de jury vijf titels waarop ouders en pedagogisch medewerkers van de kinderopvang konden stemmen. Vijf boeken waren genomineerd. Behalve de winnende titel waren dat *Nog even achter mijn oortjes kriebelen* van Jörg Mühle, *Ik voel, ik voel... een beer* van Xavier Deneux, *Exotische vogels* van Marion Billet en *Hallo baby!* van Roger Priddy. De meeste stemmen gingen naar *Kiekeboe!*, een hardkarntonnen flapboekje, waarin dieren verstoppertje spelen. *Ouders van Nu* is mediapartner bij deze uitverkiezing. Het BoekStart Babyboekje is bedoeld voor baby's en dreumesen tot anderhalf jaar en werd in 2013 voor het eerst uitgereikt aan *nijntje en de wilde dieren* van Dick Bruna. Met de prijs wil BoekStart uitgevers stimuleren meer goede babyboekjes op de markt te brengen. [A7] [lezen](http://lezen.boekstart.nl)

boekstart.nl

Op de grens van boek en spel

HYBRIDE VERTEL- EN KUNSTVORM – Het aanbod van prentenboeken- en voorlees-apps groeit snel. Hoe vernieuwend zijn ze eigenlijk? En op welke manier zullen ze de boekenwereld veranderen?

DOOR MIRJAM NOORDUIJN

‘Download nu de app!’ Je ziet het steeds vaker achter op prentenboeken staan sinds kinderboekenschrijfster Rian Visser als allereerste Nederlandse in 2010 een app uitbracht van *Timo en het toverboek* (met illustraties van Klaas Verplancke). Sterker nog, behalve gedigitaliseerde bewerkingen en spin-offs van bestaande papieren prentenboeken, verschijnen er ook steeds meer titels die speciaal voor de tablet ontworpen zijn.

Nieuwe vertel- en kunstvorm

Met het prentenboek als app is een nieuwe vertel- en kunstvorm ontstaan, die op de grens van boek, (animatie)film en (computer)spel ligt. Dat het een mengvorm met talrijke mogelijkheden is, valt moeilijk te ontkennen. Zo hebben de meeste voorlees-apps niet alleen multimedia aan de prentenboek-illustraties toegevoegd in de vorm van geluid en beweging, maar ook hotspots in de afbeeldingen verstoppt die, door erop te tikken, de mogelijkheid bieden de loop van het verhaal te sturen en spelletjes te spelen.

In *Roodkapje, een sprookje in 3D* vraagt Roodkapje bijvoorbeeld hulp bij het vullen van haar mandje voordat ze naar haar grootmoeder vertrekt. En eenmaal onderweg is er keus uit maar liefst acht verschillende routes die je naar grootmoeders huisje gidsen. Welke route je ook kiest, geen enkele

is saai. *Swipe* erop los, tik aan, blaas, kantel het scherm, zoom in, zoom uit en je wordt verrast door meer dan alleen de grote boze wolf, terwijl je ondertussen de verhaalafloop mag meebepalen. Want waarom zou Roodkapje eigenlijk in de buik van de wolf moeten eindigen?

Negatieve effecten?

Dat klinkt niet alleen reuzeleuk, maar is het ook. Bekende verhalen worden op een heel andere manier aanschouwelijk gemaakt dan bij het klassieke voorlezen op de rand van het bed, doordat boek en spel samengaan. Zo is er bij de apps van *Boer Boris gaat naar zee* (Ted van Lieshout en Philip Hopman (ill.)) en *Aadje Piraatje* (Marjet Huiberts en Sieb Posthuma (ill.)) een animatie met muziek op basis van de oorspronkelijke tekst, een voorgelezen versie van het digitale prentenboek, een optie een eigen filmpje rondom de verhaalfiguren te maken en eentje om educatieve spelletjes te doen.

Deze prentenboeken-apps worden echter niet door iedereen juichend ontvangen. De vrees is dat ze ten koste gaan van verhaalbegrip en woordenschat en later van het ‘echte lezen’. Helemaal onterecht is die vrees niet. Volgens onderzoek schijnen vooral de interactieve toeters en bellen een negatief effect te hebben. De apps daarentegen die dicht bij het verhaal blijven en alleen geluid en animatie (multimedia) toevoegen dragen juist bij. Als je kijkt en luistert naar de animatie van *Boer Boris gaat naar zee* met de prachtige voorleesstem van Ted van Lieshout en op de achtergrond het geluid van vrolijke muziek en de boerderijdieren die Boris meeneemt met zijn ronkende tractor, is het niet moeilijk dat te geloven. Ook *Het Geheime Hoofdstuk*, dat als ‘SwipeStory’

Uit: *Bij de neus genomen*, Loes Riphagen

vooraftaat aan het kinderboekenweekgeschenk *Per Ongelukt* (2015) en wordt begeleid door mysterieus klinkende muziek en fraaie futuristische beelden is een effectieve smaakmaker.

Van alle tijden

Natuurlijk is de app nog te jong om nu al eenduidige conclusies te trekken over de mogelijke effecten ervan op het leesgedrag van kinderen. Los daarvan: het tij is niet meer te keren. De ontwikkeling van apps zal doorgaan en het aanbod zal alleen maar toenemen. De boekenwereld zal eraan moeten wennen. Dat hoeft overigens niet moeilijk te zijn. Technisch gezien mag de prentenboeken-app een nieuw fenomeen zijn, het boek als spelvorm kent een lange geschiedenis en is sinds het in de negentiende eeuw de kinderwereld binnendrong eigenlijk nooit weggeweest.

Boekonderdelen als draaischijf en flap- en vouwprent gaan zelfs terug tot de late middeleeuwen. Toen werden ze toegepast in astronomische en anatomische leerboeken met als doel het onzichtbare zichtbaar te maken. Maar in de negentiende eeuw ontdekte men dat de mogelijkheden van de uitvouwbare- en beweegbare boeken verder reikten dan alleen het educatieve boek. Speelboekjes met aankleedpoppen, opzetboeken met losse afbeeldingen van dieren en personen, uitklapprentenboeken, boeken met gatenprenten, trekboeken waarbij een slim bewegingsmechaniek de verhaalscènes verbeelden, leporello's of harmonicaboeken, zelfs geluidsboeken, het is allemaal al een keer bedacht. En eens in de zoveel jaar worden dit soort speelboeken heruitgevonden en beleven ze een revival. Zo waren de eerste kinderboekenweekgeschenken met onder andere een bouwplaat van het Muider-

slot, een heus boekenspel en een boekwinkelkijkdoos meer gericht op spelen dan op lezen. En in de tweede helft van de twintigste eeuw waren de pop-ups met hun ingenieuze papieren 3D-constructies ongekend populair.

Vernuftig geconstrueerd

Ondanks, of juist dankzij de opkomst van de (prenten)boeken-app verschijnen ook nu nog steeds veel inventieve boeken tussen spel en verhaal in. In 2010 maakte Rianne van Duin bijvoorbeeld *Jouw avontuur*, een op een computerspel gelijkend prentenboek waarin je zelf de hoofdrol speelt (jouwavontuur.nl). Recenter zijn pop-up edities van klassiekers als *Wij gaan op berenjacht* (Michael Rosen en Helen Oxenbury (ill.)), *De kleine prins* (Antoine de Saint-Exupéry) en het 3D-uitvouwkasteel van *Muis* (Lucy Cousins). Met veel toewijding gemaakt is Loes Riphagens *Bij de neus genomen*, naar een van Rudyard Kiplings *Just So Stories*. Het boek met opengewerkte cover, gestanst knipwerk en uitklappagina's nodigt absoluut uit Kiplings kleurrijke wereld te ontdekken, maar echt vernieuwend is het allemaal niet. Opvallend in die stapel speelboeken is het op het Memory-spel gebaseerde prentenboek *Memorykonijn* (inclusief uitneembare memorykaartjes) van Marancke Rinck en Martijn van der Linden. Dit tweetal is er daadwerkelijk in geslaagd om spel en verhaal te integreren.

De vraag is natuurlijk waarom al die fraaie, verrassende speelboeken de 'gewone' papieren prentenboeken niet al lang verdrongen hebben. Natuurlijk, de hoge productiekosten van de boeken spelen een beperkende rol, zeker in een klein taalgebied als Nederland. Maar zou het niet ook zo kunnen zijn dat een sterke, fantasievolle tekst met dito beeld het uiteindelijk altijd wint van een vernuftig geconstrueerde verpakking die zijn glans verliest zodra de verrassing eraf is? Wie zal het zeggen. Voor wat betreft de boeken-apps – en ook die zijn duur om te maken – zal de toekomst uitwijzen hoe ze de boekenwereld en ons leesgedrag zullen veranderen. ●●●

Het aanbod van (prenten)boeken-apps en digitale boeken-spin-offs groeit snel. Op initiatief van mediawijzer.net, Stichting CPNB, ECP I Platform voor de Informatie Samenleving en mijnkindonline.nl zijn daarom de zogenaamde Kinder Media Awards in het leven geroepen, met als doel het bewaken van de kwaliteit van kindermedia.

De Media Ukkie Award bekroont de beste app voor peuters en kleuters, De Kameleon het beste digitale interactieve kinderboek (tot twaalf jaar), De Gekko de beste spin-off van een kinderboek, en de tweejaarlijkse Gouden @penstaart de beste digitale content voor en door kinderen. In mei, tijdens de vijfde maand van de mediaopvoeding, worden de prijzen uitgereikt.

Voor meer informatie, zie *Leesmonitor - Het Magazine* deel 3: Digitaal lezen, anders lezen?, lezen.nl/leesmonitor-hetmagazine, mediawijzer.net en kindermediaawards.nl

Geef Mij Maar een Boek

Boekhandels grijpen het Jaar van het Boek 2016 aan voor een bijzondere publieksactie: een klassieker voor één euro. Sinds eind februari bieden de landelijke boekhandels een goedkope editie aan van *Oorlogswinter* van Jan Terlouw, het verhaal van Michiel die deelneemt aan een verzetsactie tijdens de winter van 1944-'45. *Oorlogswinter* van oud-politicus Terlouw verscheen in 1972 en wordt nog steeds veel gelezen. De verfilming door Martin Koolhoven in 2008 trok meer dan een miljoen bezoekers naar de bioscoop. Geef Mij Maar een Boek is een doorlopende actie. Ieder jaar wordt een nieuwe titel gekozen en aangeboden voor een euro. Het idee is om iedereen de kans te geven een bibliotheek van bijzondere jeugdklassiekers op te bouwen. Scholen worden uitgenodigd om zich bij de actie aan te sluiten.

Ter gelegenheid van deze speciale herdruk brengt uitgeverij Lemniscaat nog vijf boeken van Terlouw opnieuw uit in hardcover: *Pjotr*, *Koning van Katoren*, *Briefgeheim*, *De kloof* en *Oosterschelde windkracht 10*. [AT]

geefmijmaareenboek.nl

Mooi vertaald

- *De veertiende goudvis* van de Amerikaanse Jennifer L. Holm is een even humoristisch als gelaagd verhaal over vergankelijkheid. Geloof in het mogelijke, stelt Ellies opa, en prompt vindt hij een middel uit tegen veroudering en staat hij als geflipte puber voor de deur (Hoogland & Van Klaveren, 9+).
- *Rover gezocht* van de Duitse Udo Weigelt is een sprookjesachtig verhaal waarin stalknecht Finn de wijde wereld intrekt. Met een vermoeide koning, een bezorgde lijfarts en de zoektocht naar een wondermiddel (in dit geval een rover) doet het denken aan het werk van Paul Biegel (Lemniscaat, 9+).
- In *De waanzinnige wens* onderzoekt Londenaar Brandon Robshaw de consequenties van de ik-wens-een-miljoen-wensen-ineen-wens. Sem krijgt bezoek van een mini-meteoriet die al zijn wensen in vervulling doet gaan, en ontdekt na hilarische avonturen dat hij het toeval mist (Moon, 9+).
- Als zijn vader zomaar verdwijnt uit zijn werkkamer in het natuurhistorisch museum, sluit Darkus uit *Keverjongen* van de Britse M.G. Leonard vriendschap met een superkever met wie hij op zoek gaat naar de mysterieuze toedracht (Querido, 10+). [AT]

FOTO DIANE BAKKER

Grijze Jager Dag

De Grijze Jager Dag in het Archeon is hard op weg het grootste *role playing event* voor kinderen te worden. De afgelopen editie trok vijfduizend bezoekers. Dit jaar vindt het evenement plaats op zondag 15 mei. Tijdens het pinksterweekend strijken tientallen Vikingen neer in het park, die laten zien hoe het leven in de vroege middeleeuwen eruitzag. De Grijze Jager Dag 2016 zal in het teken staan van de verschijning van het dertiende deel in de serie: *Het toernooi op Gorlan. De jonge jaren 1*.

De Australische schrijver John Flanagan schreef een *prequel* over de jeugdijaren van sleutelfiguur Halt. Tijdens de Grijze Jager Dag wordt een groot riddertoernooi georganiseerd, geïnspireerd op het boek. Net als voorgaande jaren kunnen bezoekers zich vooraf inschrijven voor de Broederband-competitie, om zich in teamverband te bewamen in vaardigheden als boogschieten, zwaardvechten en schaduwsuipen. Uitgeverij Gottmer viert de verschijning van het nieuwe boek met een Grijze Jagerkrant in samenwerking met *Kidsweek*, die gratis verkrijgbaar is in de boekhandel. In deze krant komen fans aan het woord over hun liefde voor de boeken en kunnen kinderen in een bordspel kennismaken met Araluen, het koninkrijk uit de boeken. [AT]

degrijzejager.nl, archeon.nl

BoekieBoekie #100

Op 19 maart verschijnt het honderdste nummer van *BoekieBoekie*, het bijzondere jeugdliteraire tijdschrift dat tegelijk haar vijftiengjarige bestaan viert. Het jubileumnummer wordt uitgegeven als jaarboek met een dikte van honderd pagina's en heeft als thema 'De ongelofelijke avonturen van Jules Verne'. In het jaarboek staan bijdragen van uiteenlopende auteurs, dichters en illustratoren, alsook de winnende illustraties van de BoekieBoekie stArtAward, een jaarlijkse prijs voor beginnende illustratoren. Een vakjury heeft een keuze gemaakt uit de inzendingen van veelbelovende Nederlandse en Russische kunstacademiestudenten en debuterende illustratoren. Via Facebook konden lezers stemmen op hun favoriete illustratie voor de publieksprijs. Het jubileum van *BoekieBoekie* wordt gevierd met een expositie van 19 maart tot en met 8 mei in de Kunsthal Rotterdam. Daar vindt op 7 mei ook het Lezersfeest plaats met optredens van schrijvers en muzikanten. Kaartjes kosten € 7,95 inclusief entree van de Kunsthal en *BoekieBoekie*-schetsboek. [A7]

boekie-boekie.nl, kunsthal.nl

Boeken in de bios

Vijf jaar na de verfilming van *Alice in Wonderland* ging regisseur Tim Burton voor Disney opnieuw aan de slag met de avonturen van Lewis Carroll. In *Alice Through the Looking Glass* keert Alice (Mia Wasikowska) terug naar Wonderland om de Mad Hatter (Johnny Depp) te redden en de Hartenkoningin (Helena Bonham Carter) terug op de troon te krijgen. De Nederlandse première is op 1 juni 2016. De trailer belooft opnieuw een zwaar gestileerde bewerking vol *special effects* en tot in de puntjes verzorgde beelden.

Vanaf 30 juni draait ook de langverwachte film *The BFG* (*The Big Friendly Giant*) naar het gelijknamige boek van Roald Dahl in de bioscoop. De eerste plannen voor een grootse bewerking van deze klassieker dateren al uit 1991, toen de rechten waren verworven door Paramount Pictures. Aanvankelijk werd er een script geschreven met Robin Williams in de rol van reus, maar het liep anders. De financiering strandde, in 2011 kocht DreamWorks de filmrechten en werd Steven Spielberg aangetrokken als regisseur. Uiteindelijk is de productie in handen gekomen van Disney. *The BFG* werd vorig jaar opgenomen in Vancouver met Marc Rylens in de titelrol. [A7]

Vooruit met Voorlezen

Voorlezen heeft vooral prioriteit in de onderbouw van de basisschool, maar is vaak minder vanzelfsprekend in de bovenbouw, zo blijkt in de praktijk. Dat is jammer, want voorlezen bevordert het leesplezier en is van groot belang voor leerlingen met een taalachterstand. Met het project Vooruit met Voorlezen wordt een impuls gegeven aan het voorlezen in de hogere groepen. Per projectjaar krijgen honderd basisscholen in krimpregio's de kans om deel te nemen. In het eerste jaar worden de basisscholen die hebben deelgenomen aan Lezen is leuk voor dit vervolgproject uitgenodigd. Per school is een gratis set voorleesboeken beschikbaar van acht titels, die kunnen worden gekozen uit een speciaal samengestelde titellijst. Bij elk boek zijn lessuggesties ontwikkeld, gericht op leerkrachten en gemaakt door de redactie van Boekidee. De lessuggesties sluiten aan bij het praten over boeken volgens de methode-Chambers. De lessuggesties worden gepubliceerd op leesplan.nl en zijn ook voor derden beschikbaar. Vooruit met voorlezen heeft een looptijd van drie jaar en is tot stand gekomen uit een samenwerking tussen Stichting Lezen, de Bibliotheek op school en Stichting De Versterking. [A7] lezen.nl

Tegen de leesangst

WETENSCHAPPELIJK BEWEZEN – Nederlandse schoolkinderen leren lezen, maar aan het einde van de basisschoolperiode haken veel leerlingen af. Bovendien blijft het leesplezier van Nederlandse kinderen internationaal gezien achter. Wetenschappelijk onderzoek van pedagogisch wetenschapper Thijs Nielen en hoogleraar Pedagogiek Adriana Bus, heeft aangetoond dat de Bibliotheek op school kan helpen het tij te keren.

DOOR EVA GERRITS

Met boeken help je de oorlog winnen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden op initiatief van een aantal Amerikaanse bibliothecarissen meer dan honderdtwintig miljoen pockets naar de geallieerde soldaten gestuurd om hen een hart onder de riem te steken. Ook na de oorlog bleef veel Amerikaanse soldaten de liefde voor lezen bij. Na thuiskomst konden de veteranen gebruikmaken van een aantal privileges, waaronder vergoeding van studiekosten. Niet iedere burger was daar blij mee: studeren was voor de elite en tegenstanders vreesden dat de materie Jan Soldaat boven de pet zou gaan. Niets bleek minder waar. De *damned average raisers*, zoals jaloerse studiegenoten ze al gauw noemden, bleken gemotiveerde, getrainde lezers – zeer geschikte eigenschappen om aan een studie te beginnen. De oud-soldaten presteerden dan ook bovengemiddeld.

Boekenlievend nest

De anekdote onderstreept dat wie zijn vrije tijd gebruikt om te lezen, later meer kans heeft op succes. Dat is ook wetenschappelijk aangetoond. Uit relevant binnen- en buitenlands onderzoek blijkt dat mensen die uit een boekenlievend nest komen – waar boeken werden gelezen en onderwerp waren van gesprek – over het algemeen hoger opgeleid zijn dan mensen bij wie boeken thuis geen of nauwelijks een rol speelden. De frequentie waarmee kleuters worden voorgelezen, blijkt voorspellend voor hun leesmotivatie als adolescent, wat weer kan worden gerelateerd aan het latere opleidingsniveau. En lezen blijkt als enige vrijetijdsbesteding een voorspeller voor maatschappelijk succes.

Ageletterdheid

Lees in je vrije tijd en je zult slagen – een simpele boodschap maar zo eenvoudig liggen de zaken niet. Een aanzienlijk deel van de Nederlandse jeugd stopt al vroeg met lezen voor het plezier. De leesvaardigheid van Nederlandse leerlingen vertoont internationaal gezien bovendien een dalende lijn. Wie niet goed oefent, ontwikkelt een drempel; de leesontwikkeling stagneert, het leesplezier verdwijnt en ‘ageletterdheid’ ontstaat: wel kunnen lezen maar het niet meer doen.

Des te alarmerender is dan ook het rapport uit 2012 van Europese experts over laaggeletterdheid in Europa, dat concludeert dat leesvaardigheid steeds bepalender wordt voor maatschappelijk succes. De werkgelegenheid voor laagopgeleiden slinkt, waardoor op termijn het maatschappelijk welzijn op de proef wordt gesteld. De kans op een slecht geïnformeerde, achterblijvende onderklasse neemt toe, met dreigende risico's voor gezondheid, veiligheid en zelfs politieke stabiliteit – wie niet goed is

geïnformeerd, kan, meer dan anderen, gevoelig zijn voor populisme. Reden genoeg om terug te gaan naar waar het begint: waarom stoppen leerlingen met lezen en wat valt eraan te doen?

Neerwaartse spiraal

Met behulp van analyses van vragenlijsten die door basisschoolkinderen werden ingevuld, kwamen Adriana Bus en Thijs Nielen tot een aantal conclusies. De resultaten bewezen dat de leesmotivatie van kinderen aan het eind van de basisschool terugloopt, met name bij minder goede lezers. Kinderen kunnen in een neerwaartse spiraal terechtkomen en uiteindelijk zelfs helemaal stoppen met lezen. Ouderbegeleiding en toegang tot een aantrekkelijke schoolbibliotheek kunnen dat helpen tegen te gaan: de leesmotivatie van kinderen die de schoolbibliotheek aantrekkelijk vinden blijft stabiel, en het praten met ouders over boeken lijkt bescherming te bieden tegen een afnemende leesmotivatie.

Leesangst

Bus en Nielen ontdekten dat er kinderen zijn binnen de groep niet-lezende leerlingen, die emotionele weerstand tegen lezen, 'leesangst', hebben opgebouwd. Dat weerhoudt hen ervan boeken te gaan lezen in hun vrije tijd en op school proberen ze onder leesactiviteiten uit te komen – vermijdingsgedrag uit angst. Dat kan zijn door ontstaan doordat ze op school negatieve leeservaringen hebben opgedaan, bijvoorbeeld als gevolg van het ontbreken van begeleiding bij het lezen, doordat ze niet over hun favoriete onderwerpen mogen lezen; door het aanbod van onaantrekkelijke AVI-teksten; een groeiende stapel boeken die ze niet uit krijgen. Wie ergens tegenop ziet, zal het moeilijk vinden zich op een taak te concentreren, wat opnieuw een gevoel van tekortschieten, een negatieve ervaring, oplevert en zo is er weer sprake van een negatieve spiraal. Om de angst weg te nemen, suggereren Bus en Nielen onder andere te rade te gaan bij literatuur over angststoornissen – alleen het aantrekkelijker maken van het boekenaanbod en in de gaten houden dat kinderen met leesangst meer gaan lezen, zal niet afdoende zijn.

Onomwonden positief

Het onderzoek van Bus en Nielen richtte zich ook op de effecten van de Bibliotheek *op school*, het programma waarin basisscholen samenwerken met lokale bibliotheken om het boekenaanbod te optimaliseren en zo het taal- en leesniveau van leerlingen te verhogen. Deelnemende scholen beschikken over een ruime, actuele, aantrekkelijk gepresenteerde boekencollectie. Vanuit de bibliotheek wordt een leesconsulent aangesteld en vanuit de school een leescoördinator. Zij zorgen ervoor dat er op school genoeg aandacht is voor lezen, bijvoorbeeld door dagelijks vrij lezen in te plannen, leerlingen te helpen bij het vinden van interessante boeken op hun eigen niveau, boeken te promoten in de klas en zo mogelijk ouders bij het lezen te betrekken. Inmiddels nemen 2400 basisscholen door heel Nederland deel.

Bus en Nielen onderzochten leesmotivatie, leesfrequentie en leesvaardigheid van leerlingen uit groep 6 en 7. Het resultaat: de Bibliotheek *op school* heeft een onomwonden positief effect op de leesontwikkeling van zowel jongens als meisjes. Leerlingen van scholen die meedoen, lezen vaker en beter dan leerlingen van scholen die niet meedoen aan de Bibliotheek *op school*. Het programma kan bovendien helpen voorkomen dat kinderen in een negatieve spiraal terechtkomen.

Ten slotte richtte het onderzoek zich ook op het digitale lezen versus lezen van papier. Het medium (papier of digitaal) bleek geen effect te hebben op de leesmotivatie of de ontwikkeling van de woordenschat. Wel zouden gevoelige kinderen profijt kunnen hebben van de begeleiding door een digitale tutor. ●●● [lezen.nl](https://www.lezen.nl)

De informatie uit dit artikel is afkomstig uit de Nederlandse publieksversie van het Engelstalige proefschrift van Thijs Nielen, getiteld *Onwillige lezers: onderzoek naar redenen en oplossingen*. De publicatie verscheen in januari als deel 26 in de Stichting Lezen/Eburon reeks en is te bestellen bij Stichting Lezen en bij uitgeverij Eburon, of te downloaden via [lezen.nl](https://www.lezen.nl).

Aanbevelingen

Om ageletterdheid bij kinderen te voorkomen en de maatschappij te behoeden voor alle negatieve gevolgen vandien, doen Bus en Nielen de volgende aanbevelingen:

1. Zorg voor een groot en aantrekkelijk boekenaanbod;
2. Geef kinderen dagelijks de gelegenheid tot vrij lezen;
3. Voorkom de misvatting dat goed leesonderwijs aan het begin van de basisschool genoeg is om kinderen enthousiast te maken en te houden voor lezen;
4. In interventies tegen laaggeletterdheid moet rekening worden gehouden met een emotionele weerstand tegen lezen;
5. Er is meer aandacht nodig voor hulpmiddelen in digitale boeken.

Boekenweek

DE LITERATUUR GEVIERD – Hang van 12 tot en met 20 maart de Duitse vlag maar uit en zet Reinhard Mey op de speakers: Duitsland is dit jaar het thema van de Boekenweek en het motto luidt: ‘Was ich noch zu sagen hätte.’

SAMENGESTELD DOOR EVA GERRITS

FOTO KAROLY EFFENBERGER

Broer en zus

Dat ziet er huiselijk uit, op de cover van *Broer*, het Boekenweekgeschenk geschreven door Esther Gerritsen. Twee borden met bestek ernaast. Gezellig, etenstijd! Nou ja, gezellig... hoe komt die lelijke barst in dat ene bord? En oogt dat eenzame mes bij het andere niet gemeen scherp? In *Broer* probeert een zus nader tot haar boer te komen na een crisis. Het emotionele leven van beiden is gecompliceerd; de ene lijkt hysterisch, de andere ijskoud. Esther Gerritsen zou geen

Esther Gerritsen heten als ze van deze ingrediënten niet een knap oncomfortabel, hilarisch en ontroerend verhaal had gebrouwen. Wie ‘gezelligheid’ zoekt zal die niet vinden, maar wie om prachtig proza komt, wordt op zijn wenken bediend.

Tijdens de Boekenweek krijg je het Boekenweekgeschenk *Broer* van Esther Gerritsen cadeau bij besteding van een bedrag van € 12,50 aan Nederlandstalige boeken. Je kunt er bovendien op zondag 20 maart gratis mee reizen met NS. Die dag krijgt het boek dus een waarde van € 50,80 (een NS-Dagkaart). Voor een interview met Esther Gerritsen over het Boekenweekgeschenk: zie p. 8 en 9 van deze *Lezen*.

Winnaars schrijfwedstijd

Een verhaal dat zo lang mag duren als het roken van een sigaret (maximaal vijfhonderd woorden), maar wel met meer inhoud, luidde de opdracht. En het moest gaan over Duitsland. Tot medio februari konden alle amateurschrijvers van Nederland hun bijdrage insturen voor de NPO BoekenweekSchrijfwedstrijd. Van maandag 14 tot en met vrijdag 18 maart zijn de vijf winnaars te zien in het VPRO tv-programma *Iedereen Schrijft*, op NPO 2. In dezelfde week worden hun verhalen, voorzien van muziek, voorgelezen door Jeroen Krabbé, Nasrdin Dchar, Renate Dorrestein en Gaite Jansen op RADIO 4 in de programma's *De Klassieken* en *Passagio*.

Van de vijf winnaars wordt door een vakjury nog eens één winnaar gekozen die een publicatie wint in literair tijdschrift *De Gids* plus twee kaarten voor het Boekenbal op vrijdag 11 maart. De vakjury bestaat uit de schrijfsters Nelleke Noordervliet en Simone van Saarloos, uitgever/neerlandicus Paul Abels en *Gids*-redacteur Dirk Vis.

De BoekenweekSchrijfwedstrijd wordt georganiseerd in samenwerking met NPO en Nederland Schrijft, het schrijversplatform van de Bibliotheken. Alle inzendingen zijn na te lezen op nederlandschrijft.nl.

FOTO STEPHAN VAN FLETEREN

Vergeeten land

Nederland, België en Duitsland hebben meer dan een eeuw lang een gemeenschappelijk buurlandje gehad met een eigen vlag, bestuur, postzegel, een volkslied in het Esperanto en één veldwachter: Neutraal-Moresnet, een volledig vergeten ministaatje dat nu bij Duitstalig België hoort. Het was drieënhalve kilometer groot en men vond er zink, stokerijen, cabaretten, bordelen, smokkelaars, filantropen en bossen.

In zijn Boekenweekessay *Zink* reconstrueert David Van Reybrouck liefdevol de merkwaardige geschiedenis van dit vergeten landje. Het Boekenweekessay is tijdens de Boekenweek voor € 2,50 te koop in de boekhandel.

Alternatief Boekenbal en voorprogramma

Het Boekenbal voor Lezers dat traditioneel op de laatste zaterdag van de Boekenweek wordt gehouden, vindt dit jaar op 19 maart plaats in Nijmegen. Speciaal voor de gelegenheid wordt het Nijmeegs Boekenfeest, dat haar tienjarig jubileum viert, omgedoopt tot Boekenbal voor Lezers. Vanaf 20.00 uur gaat het los in Concertgebouw De Vereeniging; schrijvers, dichters, muzikanten, kunstenaars, wetenschappers en lezers ontmoeten elkaar. Ook Esther Gerritsen en David Van Reybrouck treden aan, net als Joost de Vries, P.F. Thomése, Herman Koch, stadsdichter Frouke Arns, Maarten van Rossum en vele, vele anderen. Met onder andere minicolleges Duitse literatuur, een NL-DE *Grosse Slamfinale* en natuurlijk onvervalste Duitse disco, onder leiding van Vic van de Reijt. Voorafgaand aan het Boekenbal voor Lezers is er in het Huis van de Nijmeegse Geschiedenis, in de Mariënburghkapel, van 14.30 tot 16.30 een gratis toegankelijk middagprogramma; een ode aan de grote Nijmeegse schrijvers Kellendonk, Bomans, Ter Balkt en Kusters.

Het middagprogramma is gratis, maar reserveren is verplicht via reservering@wintertuin.nl. Voor het Boekenbal voor Lezers zijn tickets à € 10,- te bestellen via boekenweek.nl. Daar is ook het programma te vinden.

De Boekenweek in het voortgezet onderwijs

De Boekenweek is een campagne voor boekwinkels, die erop is gericht om lezers naar de boekwinkel te lokken. Maar ook veel scholen besteden aandacht aan de Boekenweek.

De educatieve website bij de Boekenweek wil docenten in het voortgezet onderwijs in staat stellen om inhoud te geven aan de Boekenweek in de klas. De website biedt kant-en-klare inhoud die docenten direct via het smartboard in de klas kunnen tonen, en nog veel meer. [lezen
boekenweek.nl/school](http://lezen.boekenweek.nl/school)

Cadeautje van de bibliotheek

Wie een van de vele feestelijke Boekenweekactiviteiten van de Openbare Bibliotheken bezoekt of er zomaar even binnenloopt, krijgt een Boekenweektas met 'de collectie uit de kast':

een persoonlijke favoriete boekenkeuze van bekende (lokale) auteurs of van de bibliothecarissen zelf. En het gratis Boekenweekmagazine ligt in de deelnemende bibliotheken, samengesteld door gasthoofdredacteur Esther Gerritsen, vol leestips en reportages, een dubbelinterview met Esther Gerritsen en David Van Reybrouck en zes (voormalig) correspondenten over Duitsland.

Over de grens

Vlaamse en Nederlandse auteurs hebben de Nederlandse taal als instrument gemeen om verhalen te vertellen. Veel lezers weten hun weg daarin wel te vinden en lezen 'over de grens', maar

er zijn over en weer nog veel meer lezers te winnen voor het werk van Nederlandse en Vlaamse auteurs. Om dit te stimuleren ondersteunt de Taalunie onder de noemer Vice Versa dit jaar weer schrijversbezoeken in beide landen. Uiteraard mogen Duitse auteurs tijdens deze Boekenweek niet ontbreken en wordt, in samenwerking met het Goethe Instituut en het Nederlands Letterenfonds, een tournee georganiseerd van Duitse auteurs. Deze vindt plaats in het eerste weekend van de Boekenweek. Onder anderen Nele Neuhaus, Lutz Seiler, Corina Bomann, Mirna Funk, Paul Bühre, en Karen Köhler gaan dat weekend langs Nederlandse boekwinkels en bibliotheken.

Boekenweek Live!

Op 16 maart van 13.00 tot 14.00 zenden Stichting Lezen en de Stichting CPNB Boekenweek Live! uit, het scholierenprogramma bij de Boekenweek. Scholieren bepalen de inhoud van het programma; zij zijn daarvoor op een creatieve manier aan de slag gegaan met het boek *Dorst* van Esther Gerritsen. De beste en mooiste verwerkingsopdrachten en hun makers krijgen een plek in de uitzending. De rollen van tafelheer en -dame en decorontwerpers zullen ook door scholieren worden vervuld. Arie Boomsma presenteert het programma. lezen

Wa't dat net sizze kin is gjin oprjochte Fries

CULTURELE OVERDRACHT – Het Fries mag dan een veelgebruikte spreektaal zijn én een verplicht vak op middelbare scholen in Friesland, toch blijkt uit onderzoek dat steeds minder jongeren het lezen. Hoe het tij te keren? Het antwoord lijkt simpel: door het leuk te maken. Speciaal daarvoor werd het leesproject LesNô (in vertaling: Lees Nu) ontwikkeld dat in januari van start ging.

DOOR NINA SCHOUTEN

‘Goeiemoarn!’ De bel schalt nog na door de gangen terwijl Ans Wallinga – sinds vijf jaar docent Fries aan het Drachtster Lyceum – haar leerlingen bij de deur verwelkomt. Aan de muur hangen bordjes met zo’n beetje alle Friese kreten die de leerlingen tijdens dit lesuur nodig kunnen hebben, aangezien die van begin tot eind in het Fries wordt gegeven, zoals: ‘Mei ik in pen liene?’ of ‘Ik haw myn boeken fergetten.’ Als de laatste stoelen zijn aangeschoven, vissen de leerlingen uit hun rugzakken het boek *De deikoersen fan Remco* en een opdrachtenboekje. Dat en de tv-serie *De Koers* vormen het lesmateriaal van het zes weken durende lesproject LesNô met als doel het vergroten van het Friese leesplezier onder jongeren.

Intermediair programma

Het is het eerste uur op een donderdag in januari, maar op het digibord is het al volop lente, want de les is begonnen met twee afleveringen van de tv-serie *De Koers*. Voertaal: Fries, uiteraard. Op het scherm raast de jonge wielrenner Sieger – bijnaam Fausto – op zijn racefiets door de groene velden. Trage panoramashots van het Friese landschap worden afgewisseld met snelle actieshots van Sieger en *reality*-stijl close-ups. De plotlijntjes zijn simpel, maar krachtig: zal Sieger zwichten voor doping en lukt het hem om het hart van de knappe Marije te veroveren? *De Koers* is een beetje *SpangaS meets* de Tour de France. En dat werkt. De leerlingen van het Drachtster Lyceum kijken ademloos toe.

Het roept wel de vraag op: waarom een tv-serie produceren als het hier om lézen gaat? Maar daar ligt nu juist de kracht van het project. Het is een intermediair lesprogramma. Schrijver Bart Kingma werd daarom gevraagd om niet alleen een scenario, maar ook een boek te schrijven met een van de bijfiguren uit de serie als hoofdpersoon. *De deikoersen fan Remco*, het dagboek van het broertje van Marije, werd eigentijds geschre-

ven als de gedachtestroom van een veertienjarige. Tijdens de tweede helft van de les lezen de leerlingen er stukjes uit voor. Ze lezen een fragment waarin Remco een verpleegster bekritiseert: ‘Niks oan, sa’n alde suster mei in dikke kop en in dikke kont dy’t hielendal net leuk fynt om hjir te wurkjen.’ Er wordt gegrinnikt. Soms vraagt een leerling wat een woord betekent, zoals ‘smoardrok’ (heel druk) of ‘wurch’ (moe). Voor veel leerlingen is het een van de eerste keren dat ze zelf een Fries boek lezen.

Oude woorden

Of het werkt? Juf Ans is er in ieder geval zeer tevreden over: ‘Het zit heel mooi in elkaar. Ik word er zelf ook blij van. We leren in Friesland de taal vooral mondeling en als je begint met lezen, moet je er echt gedurende een paar bladzijden doorheen. Vorig jaar lasen we voor dit project *Krús fan de Hollanner* het verhaal van Grutte Pier, dat sprak ook al erg aan want iedereen kent Grutte Pier en het tongbrekersetje ‘Bûter, brea en griene tsiis, wa’t dat net sizze kin, is gjin oprjochte Fries’, maar dat boek zat wel een stuk lastiger in elkaar. Het is een historische roman en een raamvertelling. Dit jaar is het een dagboek van iemand van rond hun eigen leeftijd, daar kunnen ze zich nog beter mee identificeren.’

Ook de leerlingen zijn enthousiast. Klaas (13) vindt de lessen superleuk: ‘De serie is spannend, goed geacteerd en het lezen in het boek gaat ook heel goed. Als ik een moeilijk woord tegenkom lees ik gewoon verder en dan weet ik door de rest van de zin wel wat het betekent.’

Tijdens de les blijkt dat de woordenschat het grootste struikelblok is. Zo ook voor Fardau (13): ‘Eigenlijk voelt Fries veel natuurlijker dan Nederlands. Ik spreek met mijn ouders altijd Fries, ik denk zelfs in het Fries! Maar het Fries dat wij thuis spreken is anders dan dat op school, wij gebruiken tussendoor veel Nederlandse woorden.’ Volgens juf Ans is dat ook wat het vak lastig maakt: ‘Het is een één-uursvak, maar wij moeten in dat ene uur wel differentiëren naar thuistaal.’ Een woordje waar bijvoorbeeld veel leerlingen over vallen is ‘bard’ dat ‘gebeurd’ betekent. In de spreektaal zouden ze het Nederlandse woord ervoor gebruiken, maar niet in het geschreven Fries. Jelle Bangma, een van de ontwikkelaars van LesNô, wilde dan ook juist dat soort ‘oude’ woorden erin hebben. ‘Daar gaat het om, dat ze die woorden leren die ze in spreektaal niet vaak meer tegenkomen.’

Goed op je cv

Dat jongeren niet veel lezen en vooral spreektaal Fries kennen, is volgens Ans niet zo gek: ‘Het spreken is gewoon veel gangbaarder dan het lezen en dat komt ook omdat er niet zoveel geschreven Fries om ons heen is – ik bedoel, een doktersrecept krijg je niet in het Fries. Het is gewoon minder aanwezig.’

De vraag waarom Fries leren überhaupt nou zo belangrijk is, vindt Ans eigenlijk maar vervelend. ‘Ik word daar altijd een beetje kriegelig van. Het voelt alsof ik mijn taal en vak moet verdedigen. Niemand vraagt een Franse docent: waarom geef je Frans? Wat heb je aan Frans als je fysiotherapie gaat studeren en wat heb je aan wiskunde als je Nederlandse taal en letterkunde gaat studeren? Fries leren is ook culturele overdracht. Je leert over de grond waarop we hier wonen, iets van de taal, de geschiedenis en het komt terug in muziek en toneel. Het zijn je roots.’

Maar het staat ook goed op je cv, want volgens Bangma blijft het merendeel van de jongeren die in Friesland opgroeien, er wonen en werken: ‘Fries is in Friesland nog echt een gangbare spreektaal die in allerlei beroepsgroepen voorkomt, zoals in de zorg of in de verkoop. Voor leerlingen vergroot het de kansen op de arbeidsmarkt als ze de Friese taal goed beheersen. Als je in Friesland als autoverkoper geen goed Fries kunt, zullen ze je echt minder snel vertrouwen. Daarnaast is het net als bij het leren van een andere vreemde taal, het maakt dat je erna sneller nog meer vreemde talen leert beheersen.’ ●●● [Lezen](#)

Het project LesNô is opgezet door Platform Lesbepoarding Frysk, dat bestaat uit Provincie Fryslân, Stichting Lezen, Bibliotheekservice Fryslân, Cedin, Afûk, Omrop Fryslân en Tresoar, en ging vorig jaar van start. Aan de pilot – waarvoor een boek over Grutte Pier werd gelezen waaraan een game was gekoppeld – deden 1895 leerlingen mee uit 72 klassen van 13 verschillende scholen. Dat het een succes was, blijkt uit de enorme groei van scholen die dit jaar meedoen: 2760 leerlingen uit 115 klassen van 18 verschillende scholen. Dit jaar loopt het project van 11 januari tot en met 22 februari en bestaat het lesprogramma uit de tv-serie *De Koers*, het boek *De deikoersen fan Remco*, een audio- en meeleesversie van het boek en een lesbrieff met opdrachten. Het project is tot stand gekomen door een subsidie van de Provincie Fryslân en Stichting Lezen.

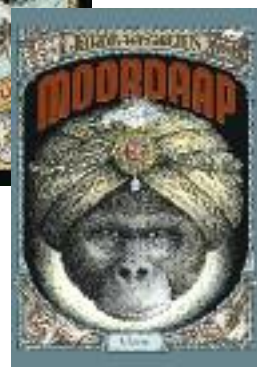
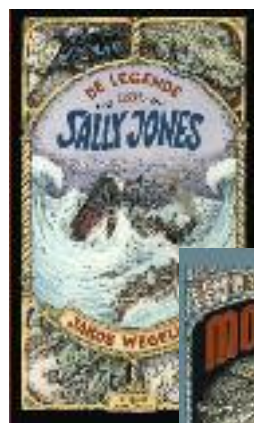
Vijfde editie De Weddenschap

De vijfde editie van De Weddenschap zit er bijna op. Tot 10 april hebben vmbo-leerlingen nog de tijd om hun persoonlijke weddenschap in te lossen. Dit jaar gingen BN'ers Teske de Schepper, Brownie Dutch en Jasper Gottlieb de uitdaging aan met duizenden scholieren om binnen de campagnetijd drie boeken uit te lezen. In filmpjes vertellen zij over hun leeservaringen. Teske de Schepper vertelt bij het standbeeld van Anne Frank voor de Westerkerk waarom *Het Achterhuis* indruk op haar heeft gemaakt. Jasper Gottlieb is enthousiast over *Birk* van Jaap Robben en omschrijft het boek, dat zich volledig afspeelt op een eiland, als 'beklemmend'. Brownie Dutch las *The Secret voor jongeren* en laat in zijn studio in Almere zien hoe het boek hem inspireerde tot het inrichten van een 'geldboom', die volgens hem echt helpt om meer commercieel succes te visualiseren en te verwezenlijken. In De Weddenschap staat het enthousiasmeren van leerlingen voor lezen en boeken voorop. Door de formule van lezen in wedstrijdverband, is De Weddenschap uitgegroeid tot een succesvolle campagne voor het vmbo. [A7] deweddenschap.nl

Gorilla op zee

Hoeveel pech past er in een apenleven? Veel, als je het Zweedse dubbeltalent Jakob Wegelius mag geloven. Hij schreef en tekende twee fantasierijke grafische boeken over de buitengewone avonturen van een reislustige gorilla. Sally Jones wordt geboren tijdens een onweersnacht in het Afrikaanse regenwoud, wordt als aapje gevangengenomen en valt achtereenvolgens in handen van een ivoorhandelaar, een marktkoopman en een oude dame, die haar opleidt tot meesterdief. Dat is het begin van een avontuur dat zich afspeelt in louches zeemanscafés, smoezelige machinekamers en de donkere jungle. *De legende van Sally Jones*, dat in 2008 werd bekroond met de Zweedse Augustprijs, verscheen vorig najaar bij Hoogland & Van Klaveren. Uitgeverij Clavis vertaalde de lijvige roman die hierop volgt: *Moordaap*, een kleurrijk verhaal waarin Sally Jones' turbulente leven zich verder ontwikkelt onder invloed van een bonte stoet personages. [A7]

De legende van Sally Jones, Jakob Wegelius. Hoogland & Van Klaveren, € 14,95 (10+)
Moordaap Jakob Wegelius. Clavis, € 14,95 (13+)

Dag van de Jonge Jury

Op 20 april wordt de feestelijke afsluiting gevierd van het Jonge Jury-seizoen tijdens de Dag van de Jonge Jury in TivoliVredenburg in Utrecht. Tientallen schrijvers maken hun opwachting en verwelkomen twaalfhonderd middelbare scholieren uit de onderbouw tijdens een dag vol activiteiten. De Dag van de Jonge Jury heeft een festivalkarakter. Er zijn signeersessies, er is een literaire kermis, er zijn kleine workshops rond lezen, en optredens van Juvat Westendorp & Furious Flow en Lil' Kleine. Gedurende de dag worden er verschillende literaire prijzen uitgereikt: de Jonge Jury Debuutprijs en de Gouden Lijst, de vakjuryprijs voor de beste boeken voor twaalf- tot vijftienjarigen. Het hoogtepunt is de uitreiking van de Prijs van de Jonge Jury. De vijf nominaties voor deze publieksprijs worden in maart bekendgemaakt. Nieuw dit jaar is de gratis programma-app, die bezoekers wegwijs maakt in het programma en het gebouw. Thuisblijvers kunnen de Dag van de Jonge Jury in de klas volgen via een livestream. Deelnemers aan het klassenprogramma worden voorzien in een auteursbezoek op school en een lesbrieff met een verwerkingsopdracht, die gebruikt kan worden in het fictiedossier. [A7]

jongejury.nl

Yalfest

Blossom Books en Best of YA Books hebben de handen ineengeslagen voor de organisatie van het eerste grote young adult-festival in Nederland. Het festival vindt plaats op 24 april in de Winkel van Sinkel in Utrecht en is geïnspireerd op Amerikaanse events en op de YALC (Young Adult Literature Convention) die vorige zomer plaatsvond in Londen. Tijdens YALFEST 2016 is er een auteursprogramma, een workshopgedeelte met Instagram-, fotografie-, kalligrafie- en vlogworkshops, en een activiteitshal waar onder andere TUIG Literaire Tattooshop, Post op Pootjes, Versjes van Lars en een live illustrator aanwezig zullen zijn. Daarnaast is er een boekenmarkt. Bezoekende auteurs zijn onder anderen Ransom Riggs, auteur van de trilogie over de bijzondere weeskinderen van mevrouw Peregrine; Becky Albertalli, van wie onlangs *Simon vs. de verwachtingen van de rest van de wereld* verscheen bij Blossom Books; Tom Ellen en Lucy Ivison, de auteurs van *Lobsters*, die afgelopen jaar ook te gast waren op het YALC. De vierhonderd kaartjes voor het evenement zijn al geruime tijd uitverkocht. [A7]

yalfest.nl

Liefdesverhalen voor tieners

- In *Als geen ander* schrijft Una La Marche ontroerend over een grote eerste liefde. Devorah, een chassidisch meisje, en Jaxon, een onhandige nerd, stranden tijdens een orkaan samen in een lift in Brooklyn. Onder die vreemde omstandigheid leren ze elkaar beter kennen en storten ze zich in een streng verboden relatie. (Van Goor, 15+)
- *Simon vs. de verwachtingen van de rest van de wereld* gaat over Simon, die een anonieme e-mailcorrespondentie onderhoudt met een schoolgenoot die net als hij op jongens valt. Als een van zijn berichten in verkeerde handen valt, voelt hij zich onder druk gezet. Een mooi coming-outverhaal met innemende karakters. (Blossom Books, 15+)
- Laurel uit *Liefdesbrieven aan de sterren* van Ava Dellaira krijgt bij Engels de opdracht om een brief te schrijven aan een overleden beroemdheid. Ze begint te schrijven aan Kurt Cobain en krijgt de smaak te pakken. Het resultaat is een dik brievenboek, waarin ze haar hart uitstort aan beroemdheden over een verstikkend geheim. (Luitingh Sijthoff, 15+). [A7]

Bosch verstript

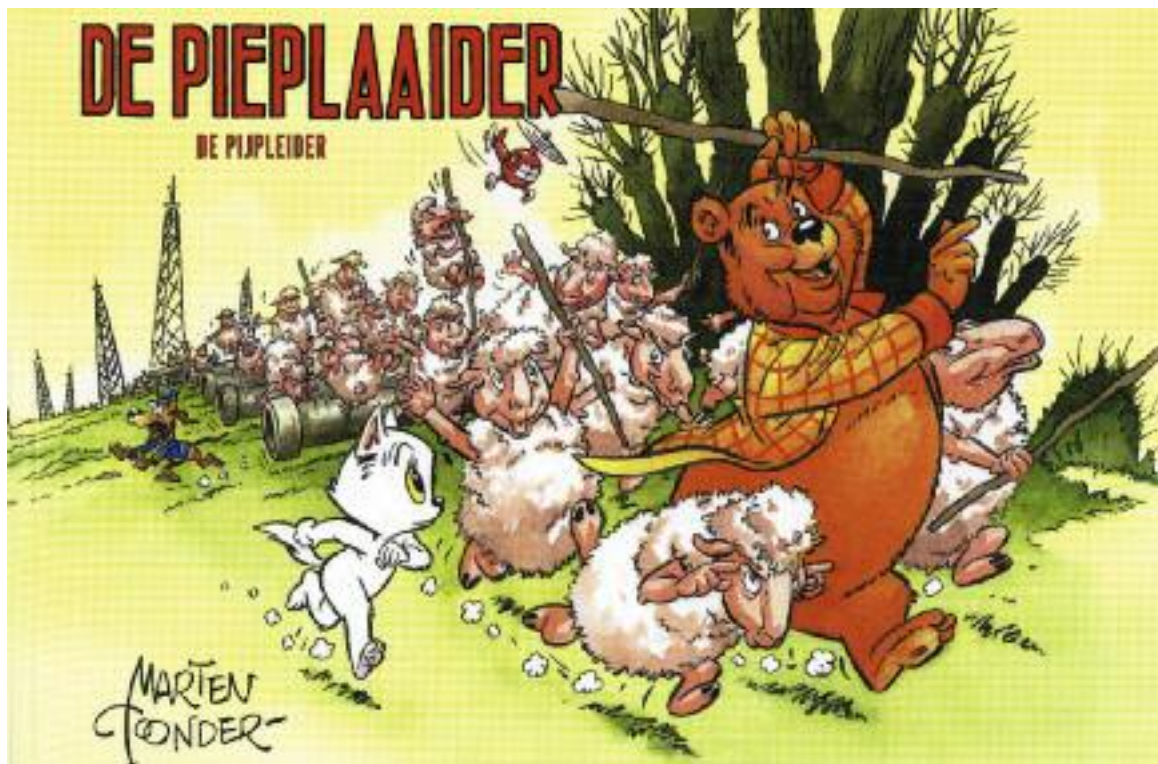
Het Jaar van Jeroen Bosch wordt gevierd met een recordaantal uitgaven. Niet alleen verschenen er allerlei jeugdboeken en naslagwerken, ook in het stripgenre wordt stilgestaan bij de prentkunst van 'den duvelmaker'. Striptekenaar Marcel Ruijters maakte een prachtig beeldverhaal over Bosch' leven, *Jheronimus*, waarin hij met veel vindingrijkheid en een vaardig penseel de biografische gaten in het leven van de middeleeuwse kunstenaar opvult. De jonge Jheronimus verbaast zich over het opportunisme en de vunzigheid van zijn stadsgenoten. 'De mens waant zich onbespied in zijn beestachtige karakter,' constateert hij droog.

Ook Suske en Wiske vieren het Jeroen Bosch Jaar, in *De bibberende Bosch*. Centraal in dit verhaal staat 'Memoria', een soort collectief onderbewustzijn waar zich alle herinneringen bevinden en dat wordt bevolkt door de bizarre creaturen die we kennen uit de helletaferelen van de schilder. Een plezierige combi van duistere middeleeuwen en luchtige humor: 'Bosch, is dat die kerel van die boormachines?' [A7]

Jheronimus, Marcel Ruijters. Lecturis, € 19,95 (15+)

Suske en Wiske 333 – De bibberende Bosch, Willy VanderSteen. Standaard Uitgeverij, € 5,99 (11+)

De verdiensten van een eenvo

VIERING – Tom Poes wordt in maart 75 jaar. Dat wordt uitgebreid gevierd. Terecht: zijn invloed reikt tot ver in de kinderboekenwereld.

DOOR MIRJAM NOORDUIJN

Op 16 maart 1941 liet Tom Poes voor het eerst van zich horen, niet vermoedend dat hij als weliswaar verstandige maar in essentie toch eenvoudige witte kat op zijn 75ste verjaardag een jaar lang luidkeels toegezongen zou worden. De uitgebreide viering van zijn 75-jarige jubileum is welverdiend. Met *Tom Poes* gaf zijn geestelijk vader Marten Toonder (1912-2005) – Nederlands eerste echte striptekenaar – het startschot voor een ongekende bloeiperiode van de strip. Daarnaast stond de kat aan de wieg van de Toonder Studio's waar grote teken-talenten en scenaristen hun carrière begonnen zijn.

Populair vanaf het begin

Vanaf het moment dat *Tom Poes* in *De Telegraaf* verscheen ter vervanging van de Disneystrips die in de Tweede Wereldoorlog niet meer vanuit Amerika werden aangevoerd, was Toonders dagbladfeuilleton een groot succes. Niet alleen kinderen smulden van de sprookjesavonturen van de toen nog wat pluizig ogende poes, maar ook volwassenen waren enthousiaste lezers van de strip. Toen in juli 1941 Heer Ollie B. Bommel eenmaal zijn opwachting maakte in *De tovertuin* en de stripverhalen dankzij deze intuïtief handelende, gevoelige berenheer in ruitjesjas snel meer diepgang kregen, wist Tom Poes zich van zijn bestaansrecht verzekerd. Met prentbriefkaarten, boekjes en puzzels kwam de merchandising op

gang. Er verscheen een eerste *Tom Poes*-vertaling in een Tsjechisch jeugdblad (eind 1941). En tijdens de oorlogsjaren bracht Wim Sonnevelds Tierelantijn Toneel Tom Poes zelfs op de planken. Toonder, die al sinds 1931 samen met echtgenote en kinderboekenschrijfster Phiny Dick (1912-1990) stripverhalen tekende voor kranten, de Leidse Rotogravure en uitgeverij Diana Edition, kreeg het zo druk dat hij genoodzaakt was personeel aan te trekken. Met de overname van het Amsterdamse Diana Edition – de Joodse directeur Fritz Gottesmann moest in 1942 onderduiken – legde Toonder vervolgens het fundament voor zijn befaamde studio's.

Met dank aan Harrie Geelen

Hoewel Toonder met strips en illustraties zijn brood verdiende, droomde hij van het maken van een animatiefilm, naar voorbeeld van Walt Disney. Zijn allereerste tekeningen van kindereheld Tom Poes, die overigens al van 1938 dateren, waren goedbeschouwd voortgekomen uit die droom. Toonder zocht naar een eenvoudig te tekenen stripfiguurtje met in potentie een soepele beweeglijkheid van vormen. Het moest in alle opzichten geschikt zijn om op de tructafel van de filmstudio lopend, rennend, klimmend en vallend tot leven te kunnen komen. De witte kat voldeed aan die eisen. Het startsein voor de creatie van een grote Tom Poes-tekenfilm werd aldus gegeven. Maar het project kwam in de oorlog niet af. Pas in 1983 zou *Als je begrijpt wat ik bedoel*, de eerste avondvullende tekenfilm van de Toonder Studio's, in première gaan. Met dank overigens aan Harrie Geelen. Deze alleskunner, van wie vorig jaar nog het prentenboek *Tijs en de eenhoorn* is

udige witte kat

verschenen met tekst van Imme Dros, was vanaf 1967 als scenarist, animator, regisseur en later ‘creative director’ in dienst van de Toonder Studio’s en verantwoordelijk voor het script, draaiboek en de soundtrack van de film waarin hij als Wammes Waggel bovendien ook te horen is.

Hij wist niet dat hij het in zich had

De impact van Tom Poes en de Toonder Studio’s waar (reclame-) films en strips naast elkaar werden ontwikkeld, is gigantisch geweest. Via allerlei media bereikten de Bommelstrips ontelbaar veel Nederlanders en Vlamingen, van alle rangen en standen, jong en oud. Natuurlijk waren er na de oorlog de Bommelverhalen in *Algemeen Handelsblad* en *de Volkskrant* die ruim veertig jaar krantenlezers naar de brievenbus deed snellen en die vanaf 1967 door De Bezige Bij succesvol werden uitgegeven in zogenaamde ‘literaire reuzenpockets’. Maar Tom Poes had tussen 1947 en 1951 ook een eigen weekblad. En hij verscheen vanaf halverwege de jaren vijftig tot eind jaren tachtig als tekstballonstrip in *Donald Duck*.

Zo heeft Tom Poes indirect niet alleen een leesbevorderend effect gehad, maar onbedoeld ook de intellectuele elite die zich wegens vrees voor leesluiheid tegen het fenomeen strip verzette, de mond gesnoerd. Sterker nog, Heer Olivier B. Bommel en zijn ‘jonge vriend’ hebben het Nederlands met talrijke gevleugelde zegswijzen als ‘geld speelt geen rol’, ‘kommer en kwel’ en ‘ik wist niet dat ik het in mij had’, verrijkt op een manier waarop menig romanschrijver jaloers zou zijn. Zo zei auteur Jan Wolkers (1925-2007) indertijd in *NRC Handelsblad* dat Toonders taalgebruik ‘zo goed is dat je de tekeningen er

Activiteiten Tom Poes Jubileumjaar

- 20 maart aftrap jubileumjaar met familietoonstelling ‘Van Muider slot tot Bommelstein, Middeleeuwse droomkastelen’ (muider slot.nl, 20 maart t/m 28 augustus 2016)
De overeenkomsten tussen het Muider slot en kasteel Bommelstein, het ‘voorvaderlijk slot’ van heer Olivier B. Bommel, zijn opvallend. In deze tentoonstelling worden de treffende gedaanteveranderingen en archetypen van beide kastelen gespiegeld. Daarnaast veel extra activiteiten zoals een Bommelbeurs (20 maart) en het verteltheater *Tom Poes in de Middeleeuwen* (vakantie en woensdagmiddagen).
- Stripmuseum Groningen ‘75 jaar Tom Poes’ (2 april t/m 18 september)
- Reizende expo voor scholen en bibliotheken
- Verder verschijnen verschillende publicaties bij De Bezige Bij en uitgeverij Personalia, onder andere een door Dick Matema bewerkt Bommelverhaal.

broodnodig bij moet hebben om te kijken of het waar is’, waarna je dan ontdekt dat ‘het dubbel waar is’.

Unieke leerschool

Achteraf bezien is het dus een geluk bij een ongeluk geweest dat *De Telegraaf* in 1941 geen tekstballonstrips, maar teksten onder de tekeningen van Tom Poes wilde. Zo kreeg Toonder de kans zich te ontwikkelen tot een meestersverteller en taalvernieuwer die met zijn verhalen vol satire de Nederlandse samenleving jarenlang een lachspiegel voorhield. Veel van die Bommelverhalen zijn onverminderd actueel: *De Bovenbazen* (1963) leest als een satirisch commentaar op de recente kredietcrisis. Van *Tom Poes en de pijp Leider* (1971) waarin een ontdekte gasbel te gelde moet worden gemaakt, verscheen afgelopen najaar nog een Groningse editie, met een nieuw omslag van Dick Matena, Nederlands grootste striptekenaar van dit

moment en een oud-leerling en medewerker van Toonder. Niet alleen Matena is schatplichtig aan Toonders illustratieve en literaire traditie. Thé Tjong Khing, momenteel een van de meest gevierde prentenboekenmakers, begon kort na zijn komst vanuit Indonesië zijn werkend bestaan als striptekenaar bij Toonder. Pas in 1977, toen Thé docent was aan de Rietveld Academie waar hij onder andere Philip Hopman in het illustratorvak inwijdde, zei hij de strip definitief vaarwel. En iedereen die de door taal gedragen sprookjesachtige avonturenverhalen van Paul Biegel (1925-2006) kent (*Het Sleutelkruid*, *De kleine kapitein*, *Nachtverhaal*) zal het niet verbazen dat ook Biegel bij Toonder begonnen is. Hij moest daar plotten verzinnen en stripteksten schrijven. Bij Toonder leerde Biegel hoe een verhaal helder op te bouwen, zonder nutteloze personages, maar met zo veel mogelijk expressie en altijd een schat aan het eind. ‘Een unieke leerschool’, noemde Biegel de Toonder Studio’s. En dat had Tom Poes 75 jaar geleden niet kunnen verzinnen, hoe slim hij ook is. ●●●

Meer informatie: toondercompagnie.nl en toondertijd.nl

FOTO HENK TERHELL

Digitale literaire wandelingen

Voor wie wil dwalen door de wereld van boeken en schrijvers heeft het Letterkundig Museum een mooie applicatie ontwikkeld. Literaire Routes is een gratis app voor de smartphone, met literaire wandelingen langs locaties uit het leven en werk van schrijvers en dichters. Het afgelopen najaar werd de app uitgebreid met een wandeling door het Amsterdam van Harry Mulisch (1927-2010). Vanaf 23 april wordt Harlingen aan de app toegevoegd, met een wandeling langs plaatsen uit leven en werk van Simon Vestdijk (1898-1971). Die tocht is ontwikkeld in samenwerking met de Vestdijkkring en voert onder meer langs Vestdijks geboortehuis waar hij zijn eerste vier levensjaren doorbracht, een fraai renaissancestisch pand met trapgevel, en langs het standbeeld van Anton Wachter, de autobiografische romanfiguur uit Vestdijks achtdelige *Anton Wachter*-cyclus. Andere wandelingen gaan door het Den Haag van Louis Couperus en Jan Siebelink, langs de literaire historie van Noordwijk en door het Amsterdam-Zuid van Arnon Grunberg. [AT]

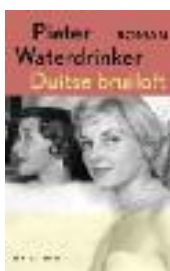
De app biedt routes plus uitleg, is audiovisueel ondersteund en kan gratis worden gedownload in de Appstore of Google Play.

Slow Writing Lab

Nederland kent geen masteropleiding voor schrijvers. Om de kloof tussen onderwijs en beroepspraktijk te verkleinen hebben het Nederlands Letterenfonds, Literair Productiehuis Wintertuin en de hbo-schrijfopleidingen ArtEZ, Gerrit Rietveld Academie en Hogeschool voor de Kunsten Utrecht het 'Slow Writing Lab' opgericht. Daarin worden acht jonge schrijftalenten gedurende een jaar intensief begeleid en kunnen ze hun talent op creatief en professioneel gebied ontwikkelen. Het programma bestaat uit zes masterclasses, afwisselend verzorgd door de betrokken organisaties. De deelnemers werken ook aan individuele trajecten, gecoacht door hun literaire voorbeelden: schrijvers, redacteurs en regisseurs.

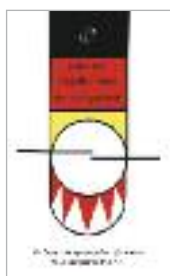
De acht uitverkorenen zijn: Sarah Arnolds (Rietveld, afdeling Beeld en Taal); Ellen Dorrestein (HKU, afstudeerrichting Writing for Performance); Sytske van Koeveringe (Rietveld, afdeling Beeld en Taal); Lotte Lentjes (Wintertuin; Radboud Universiteit, Nederlandse Taal en Cultuur); Yvo Nafzger (HKU, afstudeerrichting Writing for Performance); Roos Vlogman (ArtEZ, opleiding Creative Writing); Wout Waanders (Wintertuin; Radboud Universiteit, Nederlandse Taal en Cultuur); Lisa Weeda (ArtEZ, opleiding Creative Writing). [EG]

De deelnemers zijn te volgen op SlowWritingLab.nl, waar ze verslag doen van hun onderzoek en zichzelf en hun werk presenteren.

Boekenweektips

- Cossee-uitgever en Duitslandkenner Christoph Buchwald introduceert vooraanstaande Duitse boeken die een idee geven van de burens, hun land, geschiedenis, mentaliteit en van de verschillen in onze kijk op de wereld. *Gutenacht Freunde*, Christoph Buchwald. Cossee, € 5,-
- De oorlog galmt nog na als Liza Bender in de jaren vijftig met haar ouders vanuit Keulen naar Nederland komt om te trouwen met hotelierszoon Ludo Bagman. Wat volgt is een opera van moedwil en misverstand. *Duitse bruiloft*, Pieter Waterdrinker. Nijgh en Van Ditmar, €12,50
- Duitsland is kampioen export, heeft het verleden succesvol verwerkt en het zou beter zijn voor economie, milieu en wereldvrede als iedereen Duitser was. Wouter Meijer verkeerde jarenlang in Duitsland en kent ook de andere kant: een land dat nog altijd worstelt met zichzelf. *We kunnen niet allemaal Duitsers zijn*, Wouter Meijer. Atlas Contact € 19,99
- Germanist Jerker Spits etaleert in vijftien fenomenen en verrassende verbanden de levendige geschiedenis van Duitsland, van het mobieltje van Merkel tot de Stasi, van curryworst tot het moderne Berlijn. Met illustraties van Piet Paris. *Staalhelmen en curryworst*, Jerker Spits. Van Oorschot, € 14,99

Boekententoonstelling

Met de tentoonstelling ‘Het boek van binnen’ haakt het Haagse museum Meermanno aan bij 2016 Jaar van het Boek. De tentoonstelling toont in vogelvlucht de ontwikkeling van het boek: van kleitablet en papyrusrol tot aan het moderne, multimediale boek. De makers van het boek staan in de expositie centraal, zoals de middeleeuwse schrijver die in de marge persoonlijke notities achterlaat, de vroegste drukkers die de techniek van de drukpers onder de knie probeerden te krijgen en letterontwerpers die streefden naar de best leesbare letter. Een speciale boekmakersroute toont de materialen en gereedschappen waarmee de boekmakers werken. Naast een schat aan bijzondere boeken uit de collectie van het museum zijn er een model van een achttiende-eeuwse houten drukpers te zien, opengewerkte modellen van middeleeuwse boekbanden uit de Koninklijke Bibliotheek en is er aandacht voor recente ontwikkelingen als printing on demand, e-books en de nieuwe trend om weer mooi gemaakte en bijzondere boeken te maken. Bij de tentoonstelling worden ook workshops georganiseerd voor kinderen en volwassenen. [EG]

De tentoonstelling ‘Het boek van binnen’ is nog tot en met 29 mei te bezoeken, meermanno.nl

HET BOEK
VAN BINNEN

City2Cities wordt ILFU

Van 21 tot en met 23 april vindt in Postkantoor Neude de eerste editie plaats van het International Literature Festival Utrecht (ILFU), de opvolger van wat ‘City2Cities’ heette. De basis van het ILFU-programma zal bestaan uit een topselectie van schrijvers uit binnen- en buitenland die een boek of oeuvre schreven dat momenteel grote belangstelling krijgt of verdient. Festivaldirecteur Michaël Stoker: ‘We zoeken wereldwijd naar boeken met impact, een hoofdrol op het literaire wereldtoneel. Bijvoorbeeld door een controversieel thema invoelbaar te maken of vanwege een gewaagde experimentele vorm die de grenzen van het genre oprekt. De ILFU-selectie laat zien wat de roman als kunstvorm nog vermag in de moderne werkelijkheid, die sneller verandert dan het duurt om een boek te lezen, laat staan schrijven.’ Naast de officiële festivalselectie zal het ILFU zich jaarlijks richten op literatuur uit een regio of stad die vanwege politieke of economische redenen in de belangstelling staat. Stoker: ‘We onderzoeken de literaire geschiedenis van een regio: welke schrijvers en meesterwerken heeft ze voortgebracht? En wat hebben die ons te zeggen over wat er nu gebeurt?’ [EG]

Op het moment van schrijven werd het programma samengesteld. ilfu.nl

Nieuw kwaliteitstijdschrift voor non-fictie

Liefhebbers van non-fictietijdschriften hoeven niet meer te treuren. Na het opheffen van de *Academische Boekengids* en de koerswijziging van *De Gids* is er nu *De Nederlandse Boekengids*. Dit Hollandse equivalent van de *London Review of Books* en de *New York Review of Books* is volledig gewijd aan kwaliteitsnon-fictie, met helder geschreven boekbesprekingen, essays, interviews, signalementen en vaste rubrieken. In oktober vorig jaar verscheen een nulnummer, van die pilot werden meer dan vijftienhonderd exemplaren verkocht en honderden abonnees meldden zich aan. Afgelopen februari verscheen het eerste officiële nummer, met bijdragen van onder anderen Isaiah Berlin, Michel Foucault, Maarten Asscher, Pieter van den Blink, Tracy Metz en Marja Vuijsje. De redactie van *De Nederlandse Boekengids* is in handen van Merijn Olnon en Esther Wils, de redactieraad bestaat uit Marc Chavannes, Maxim Februari, Willem Otterspeer en Harold Polis. *De Nederlandse Boekengids* verschijnt zes keer per jaar en wordt in Nederland uitgegeven door Amsterdam University Press, en in Vlaanderen door Uitgeverij Polis. [EG]

nederlandseboekengids.nl

‘Een boek is een geneesmiddel van niks’

LITERATUUR EN GENEESKUNDE – Arts en literatuurkenner Arko Oderwald (1953) is vijftig jaar docent ethiek, filosofie en antropologie voor artsen en kwam zo in aanraking met de helende kracht van verhalen. ‘Nou ja, schrijf dat maar niet zo op. Dat is niet wetenschappelijk.’

DOOR PJOTR VAN LENTEREN

Geneeskunde ondersteund door literatuur: in Amerika kijken artsen daar niet van op. Er is zelfs een magazine aan gewijd, *Literature & Medicine*. In Nederland is het idee dat de zieke mens aantoonbaar iets aan een goed boek kan hebben, in opkomst. Arts en literatuurkenner Arko Oderwald kijkt daar met gemengde gevoelens naar. Hij vindt dat we daar niet al te grote verwachtingen van moeten koesteren: hard bewijs is er niet. ‘Maar dat wil niet zeggen dat je niet heel veel aan literatuur kunt hebben, als patiënt en als arts.’

Uw collega's uit de negentiende eeuw zeiden nog dat lezen heel riskant is. Tegenwoordig horen we dat het gezond is. Hoe zit het nu?

‘Was het maar waar dat je beter werd van lezen. Dat zou prachtig zijn, toch? Maar laat ik eerlijk beginnen: er is nog nooit fatsoenlijk onderzoek naar gedaan en het is maar de vraag of je het wel kunt onderzoeken. Het omgekeerde, dat je slechter zou worden van lezen, is ook niet aangetoond. Dat wordt wel vaak gedacht. Zelfs in onze tijd nog: Renate Dorrestein kreeg van haar neuroloog te horen dat ze moest stoppen met lezen omdat ze er zenuwachtig van werd.’

Ook al is er geen bewijs, het is wél hip.

‘Ja, *De boekenapotheek* van Susan Elderkind en Ella Berthoud, met literaire recepten, is razend populair. Bibliotheerapeuten noemen de auteurs zichzelf. Filosoof Alain de Botton is ook met zoiets bezig. Het is – als je het niet te kritisch bekijkt – allemaal heel aardig. Ik kan de humor er wel van inzien. Maar ik ben wetenschapper: er moet hard bewijs zijn. Ik denk wel dat je veel van boeken kunt leren en dat ze op allerlei andere vlakken positieve effecten hebben geloof ik best, maar van al te enthousiaste leuzen en te veel belovende slogans houd ik niet.’

Wat is volgens u het meest voorkomende misverstand over beter worden door lezen?

‘Wat je vaak hoort is dat je er empathischer van zou worden: wie leest, kijkt door de ogen van een ander. Maar is er een causaal verband? Het kan heel goed dat juist empathische mensen graag lezen. Ik hoop niet dat ik nu een heilig huisje omver trap.’

Wat hebben we er dan wél aan?

‘Bijna iedereen die gehoord heeft dat hij een ongeneeslijke ziekte heeft, wil verhalen van lotgenoten lezen. Die bieden een zekere troost: het ligt niet aan mij dat ik me zo voel. Ook hier een slag om de arm: het werkt bij de een beter dan bij de ander. En dat is natuurlijk niet gek. Bij een goede roman bepaalt de lezer immers mede de betekenis. In die zin is een boek echt een geneesmiddel van niks.’

Gewone medicijnen zijn toch ook niet altijd even betrouwbaar?

‘Dat klopt, ook gewone geneesmiddelen verbazen ons regelmatig door niet of anders te werken dan verwacht. Geneeskunde is, net als letterkunde, geen exacte wetenschap. Maar als je je er goed bij voelt: kwaad kunnen boeken meestal niet.’

Wat vertelt u artsen in opleiding over literatuur?

‘Ik deel inzichten met hen die je niet zo gauw elders vindt dan in boeken. Een voorbeeld: Arthur Schnitzler, arts en auteur, schreef eind negentiende eeuw het verhaal “Sterben”. Een jongeman krijgt te horen dat hij niet meer lang te leven heeft. Het ene moment wil hij er nog wat van maken, het andere moment heeft niets nog zin voor hem. Dokter, wil ik er maar mee zeggen, realiseer u wat zo’n boodschap met iemand doet.’

Maak je het artsen niet juist moeilijker als ze zich te veel gaan inleven?

‘Nee. Ze worden er juist heel goede artsen van. Wie slecht nieuws te horen krijgt, is er door de emoties vaak niet helemaal bij. Daar heb ik zelf onderzoek naar gedaan. Ouders van kinderen met leukemie kregen een bandopname van het gesprek mee naar huis en vertelden achteraf dat ze thuis van alles gehoord hebben dat ze zich totaal niet konden herinneren. Het is daarom ontzettend belangrijk dat de arts zich in de mens in crisis leert verplaatsen.’

Zitten studenten erom te springen, om dat met behulp van boeken te doen?

‘Ik krijg hoofdzakelijk enthousiaste reacties, maar het is een vak waar ze zelf voor kiezen. Mijn studenten zijn van het mensgerichte soort. Ik geef toe: als ze *De Toverberg* van Thomas Mann moeten lezen, hebben ze het er wel moeilijk mee. Maar als we het eenmaal besproken hebben, dan zijn ze om.’

Werkt literatuur beter dan lectuur?

‘Dat kan ik natuurlijk al helemaal niet zeggen, maar ik denk wel dat een literaire schrijver soms iets op zo’n manier kan opschrijven dat je denkt: ja, zo zit het. P.F. Thomése schreef bijvoorbeeld prachtig over zijn overleden dochter. Hoe hij nog niet wilde weten dat ze doodging. Dat die kennis hem desondanks achtervolgde “als een verstekeling op het tweede dek”. Zulke citaten blijven hangen en helpen je op een moment dat je ze nodig hebt. Uiteindelijk is literatuur een goede aanleiding tot een gesprek, zo moet je het zien.’

Krijgt u vaak de vraag welk boek iemand moet lezen?

‘Ja, daarom heb ik op mijn website een database aangelegd met op ziekte geordende boeken. Daar zitten overigens ook veel ziekte-autobiografieën bij. Niet per se literair, maar wel realistisch en nuttig voor patiënten. Het zou me een lief ding zijn als die boeken digitaal toegankelijk werden gemaakt of zelfs uitgegeven. Er is veel vraag naar.’

Welk boek heeft het laatst indruk op u gemaakt en raadt u ons aan?

‘*Uitval* van Fleur Bourgonje, waarin ze op een heel mooie manier beschrijft hoe ze reageert als op een dag haar been niet meer functioneert, en dit voorval haar hele leven met terugwerkende kracht op z’n kop zet.’ ●●●

Prof. dr. Arko Oderwald is een van de keynote-sprekers op Lezen Centraal, het congres dat Stichting Lezen dit jaar organiseert op 6 april a.s. in het Muntgebouw Utrecht, rondom het thema ‘Van boeken word je beter’. Voor meer informatie, zie lezen.nl/van-boeken-word-je-beter.

FOTO JOCHEM JURGENS

OVER VOORLEZEN, FRANSE LITERATUUR EN EEN NOODLOTTIG BOEK

Journalist en presentator Hans Smit laat zich graag verrassen door boeken die via zijn werk op zijn pad komen. Maar het allerhoogste is toch: zelf schrijven.

DOOR JOUKJE AKVELD

Pim Pandoer

‘Thuis in Beverwijk hadden we een wandmeubel waarvan een deel was ingericht met van die lelijke banden van de ECI. *Baedecker voor de huisvrouw*, drie delen van de Universiteit voor zelfstudie: mythologie, seksuologie en, kom op, hoe heet-ie nou?’

Mijn moeder was thuis, mijn vader werkte bij de hoogovens, ’s avonds las hij de krant, of hij ook boeken las weet ik eigenlijk niet. Toen mijn drie oudere zussen naar de middelbare school gingen kwamen er ook boeken van Wolkers en Reve in huis. Zelf was ik al jong lid van de bibliotheek. Dat werd door mijn ouders gestimuleerd. Misschien niet heel manifest, maar we werden wel aangespoord van dat soort voorzieningen gebruik te maken. Ik leende vooral series: *Bob Evers*, *Arends-oog*, *Pim Pandoer*.’

Schmidt

‘Van huis uit ben ik niet opgevoed met Annie M.G. Schmidt. Later heb ik dat ingehaald met mijn eigen kinderen. *Pluk*,

Minoes, *Otje*, mijn vrouw en ik lazen veel voor. Niet alleen Schmidt overigens, ook Astrid Lindgren, Paul Biegels *Kleine kapitein*, *Kruistocht in spijkerbroek* van Thea Beckman en verhalenbundels van verschillende auteurs. Ik genoot ervan variatie aan te brengen, eromheen te fantaseren, een beetje te acteren om een verhaal écht neer te zetten. Niet dat ik daar altijd mee wegkwam; mijn kinderen hadden het haarscherp in de gaten als ik iets anders voorlas dan de vorige keer en corrigeerden me onmiddellijk. Ook toen mijn zoon en dochter zelf konden lezen, gingen we door met voorlezen. Lezen alleen is niet genoeg, met voorlezen draag je als ouder op een andere manier bij aan de ontwikkeling van de woordenschat van je kind, aan zijn taalgebruik. Inmiddels zijn mijn kinderen achttien en 21 en beiden zijn zeer welbespraakt. Of dat door dat voorlezen komt weet ik natuurlijk niet, maar het is een aardige gedachte.’

Hotel Vertigo

‘Al die kinderboeken liggen nu bij mij op zolder. Toen ik voor de radio begon te werken raakten jeugdboeken een beetje op de achtergrond, die kwamen pas terug toen ik een paar jaar geleden bestuursvoorzitter werd van de Woutertje Pieterse Prijs. Als presentator van *Opium* las ik vooral volwassenenliteratuur, boeken van auteurs die we uitnodigden voor de

1962 geboren in Beverwijk | 1996-2004 nieuwslezer bij *Het Jeugd-journaal* | 2004-2007 Presentator Ontbijt Radio 2 | 2008-heden presentator van het radiokunstprogramma *Opium* | 2013-heden bestuursvoorzitter jury Woutertje Pieterse Prijs | 2014-2015 presenteert radioprogramma *De klassieken* | Sinds 2015 werkt Hans Smit als freelance presentator en journalist.

uitzending. Dat ging met behoorlijke stapels, soms twee boeken per week. Meestal las ik ze met plezier, dat was ook het uitgangspunt van het programma: schrijvers uitnodigen over wie we enthousiast waren – anders krijg je toch een wat moeizaam gesprek. Ik kan me niet herinneren dat ik ooit heb gedacht: wat een kutboek, maar een boek van een gerenomeerd auteur viel natuurlijk wel eens tegen.

Door *Opium* heb ik een aantal auteurs ontdekt die ik anders misschien niet snel had gelezen. Dat is het leuke aan mijn vak, dat je soms iets leest waardoor je wordt verrast. Thomas Verboegt bijvoorbeeld. Die schrijft eigenlijk steeds hetzelfde boek, maar elke keer nét iets mooier. Alsof hij bij ieder nieuw boek een laagje wegkrabt en het opnieuw polijst waardoor het meer glimt dan het vorige. Of Kees 't Hart. Het ogenschijnlijk gemak waarmee hij schrijft, die lichte toon – zoals in *Hotel Vertigo*, een verhaal over een Nederlandse jongen die in Hollywood terecht komt en voor Hitchcock komt te werken, dat vond ik een prachtig boek. Bij *Opium* stel ik me dienstbaar op, ik probeer iemand zo goed mogelijk uit de verf te laten komen. Daarbij helpt het natuurlijk wel als je zijn werk goed vindt.'

Marguerite Yourcenar

'Na mijn middelbare school ging ik Frans studeren. Ik had een enthousiaste docent en dacht: wat een te gekke taal, daar wil ik meer van weten. Ik heb het volgehouden tot mijn kandidaats. Toen ging ik stagelopen op mijn oude school en dat was nogal een eyeopener. De leraren tegen wie ik tijdens mijn schooltijd zo had opgekeken bleken in de lerarenkamer

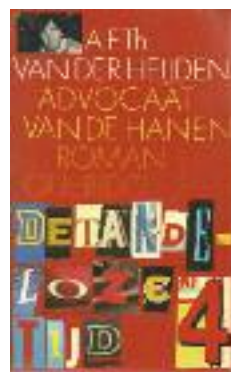
ook maar gewoon over de hypotheek en de rotkinderen in hun klas te praten. Ik ben overgestapt naar de studie Geschiedenis van de pers, propaganda en openbare mening. De Franse literatuur miste ik in het begin wel. Die vond ik fantastisch en op een gegeven moment ging dat Frans lezen ook echt behoorlijk goed. Marguerite Yourcenar, die was met haar historische romans een beetje de Hella Haasse van Frankrijk. *Memoires d'Hadrien*, *L'oeuvre au noir*. En Balzac natuurlijk. En Stendhal. Ach man, er is zoveel moois. Ik kocht in die tijd stapels boeken. Veel daarvan staan me nu vanuit de kast beschuldigend aan te staren. Prousts volledige *À la recherche du temps perdu*, daar ben ik nooit aan toegekomen.'

Tonio

'Boeken wegdoen gaat me niet goed af. Het loopt een beetje uit de hand met al die stapels. Ik heb twee katten en die boeken staan daar maar te verstoffen. Soms overweeg ik wat naar de kringloop te brengen, maar ja, je weet niet of die boeken goed terecht komen, hè.

In de aanbouw van mijn huis zijn twee muren volledig bedekt met boekenkasten. Met zo'n laddertje ervoor. Ik probeer de boel een beetje helder in te delen: literatuur, poëzie, biografieën, non-fictie. Sinds ik freelance werk komt de gedachte weleens in me op zelf iets te schrijven. Misschien ben ik zo'n gemankeerd schrijver; het gist wel, maar ik ben er nooit echt voor gaan zitten. Terwijl scheppend bezig zijn, dat is toch het hoogste. Zoals ik de schrijvende journalistiek ook hoger acht dan dat radiowerk. Een goede recensie of een mooi uitgewerkt interview, daar hoop ik in de toekomst meer tijd voor te vinden.

Toen ik als student net in Amsterdam woonde las ik *De tandeloze tijd* van Van der Heijden. Dat iemand zó een verhaal kon vertellen. Vol ongeduld keek ik uit naar elk nieuw deel, terwijl die *Movo Tapes* later, daar vond ik niets aan. Toen *Tonio* uitkwam heb ik dat niet gelezen. Ik weet dat het over Van der Heijdens overleden zoon gaat. Voor mij is het een angstaanjagend boek. Ik heb zelf een zoon. Het is alsof ik door het lezen van dat boek de sluizen naar het noodlot openzet.' ●●●

'IK MAAK GRAAG RARE BOEKJES'

EEN KIJKJE IN HET ATELIER VAN TIJN SNOODIJK – Tijn Snoodijk ontving voor zijn debuut *getver! alweer een boek!* in 2002 meteen een Zilveren Penseel. De jury prees hem om zijn 'sterk cartoonachtige tekeningetjes', waarvan de krachtige eenvoud dingen terugbrengt tot hun essentie, en vergeleek hem met niemand minder dan Dick Bruna. Voor Snoodijk een eer, maar ook best merkwaardig. 'Ik geloof niet dat ik ooit van mijn leven *nijntje* heb gelezen.'

DOOR NINA SCHOUTEN

Tijns atelier is een kamer achter in zijn huis met uitzicht op de tuin. In een hoek staat een grote, groene fauteuil en langs de muren kasten vol boeken en strips. 'Hier staat alles wat ik bij de hand wil hebben. Als ik de rug van een boek zie, komt het meteen in me naar boven. Daarom houd ik niet zo van tablets, dan vergeet je ze.' Jarenlang tekende Snoodijk op de perenhouten tekenplank van zijn moeder, maar die paste helaas niet op die grote groene stoel waar hij nu graag werkt. Op zijn nieuwe plank ligt alles wat hij nodig heeft: vellen papier, potloden, een liniaal en een laptop. Alleen de scanner ontbreekt waarmee hij zijn tekeningen inscant om ze in Photoshop te kleuren in zijn voornamelijk palet van rood, geel en blauw. En soms ook wat groen.

Stiekem kunnen tekenen

Die plank van zijn moeder heeft Snoodijk overigens wel bewaard. Een mooie ode aan haar, zij heeft haar liefde voor tekenen op haar zoons weten over te dragen. Ook al pakte Snoodijk pas op zijn vierde voor het eerst een potlood op. 'Daarvoor weigerde ik pertinent te tekenen. Toen ik op een dag thuiskwam van de kleuterschool met een tekening van Sinterklaas, een best wel goeie ook, is mijn moeder naar de school teruggegaan en zei: hij heeft een tekening van een ander kind meegenomen. Maar ik bleek stiekem wel te kunnen tekenen. Daarna ben ik nooit meer gestopt.'

Absurdistisch

Er zit veel humor in Snoodijks werk, dat vaak een licht absurd randje heeft. Hij trekt een boek van de plank met zijn eigen titels, waarvoor een verdedigingslinie aan smurfenpopjes staat opgesteld. Er valt er een op de grond. 'Dit' – hij heeft het prentenboek *waarom moet ik naar bed?* in zijn handen – 'is eigenlijk gewoon een gesprek dat ik vroeger had met mijn moeder. Ik heb een heel grappige moeder.' Snoodijk plukt een ander eigen werk van de plank: *qwl + krz*. Er valt weer een smurf. 'Ik maak graag rare boekjes, net een beetje anders dan je zou verwachten.

Zoals dit, dat volledig in buitenaards geheimschrift is geschreven. Het lijkt totale onzin, maar achterin staat een vertaalsleutel. Daarmee krijg je een gewoon Nederlandse tekst en blijkt elke pagina een bijzonder dom grapje te zijn. Dat kost je wel anderhalf uur.'

Mondriaan

Snoodijks humor komt ook naar voren in tegenstellingen tussen tekst en beeld. Zo maakte hij onlangs een prentenboek voor volwassenen: *niets van belang*, over Umberto, een Art Toy. Het minimalistische, vriendelijk ogende karaktertje heeft zeker wat weg van nijntje, maar de tekst schopt het lieverige volledig onderuit. Umberto blijkt een licht depressief stuk speelgoed dat nooit geknuffeld wordt. Waar heeft Snoodijk zijn stijl dan vandaan, als het niet van Bruna is? 'Misschien dat ik dezelfde invloeden heb gehad als hij? Mondriaan heb ik vroeger echt zitten bestuderen, hoe je met een aantal kleurvlakken een tekening maakt. Ook de grafisch vormgever Neville Brody heeft me sterk beïnvloed.' Hij is even stil. 'En zoals je ongetwijfeld hebt gemerkt, houd ik erg van de smurfen.' ●●●

UIT: *poesje mauw wat doe je nou?*

UIT: *qwl + krz en de raadselachtige planeet*

UIT: *niets van belang – een umberto-verzameling*

Tijn Snoodijk (Den Helder, 1970) volgde na het vwo de Frederik Muller Academie en bracht een blauwe maandag door op de Gerrit Rietveld Academie. Hij verdiende jarenlang zijn brood als tekstschrijver, journalist en recensent voor onder andere *Oor* en *BLVD*, voor hij zich fulltime ging toeleggen op tekenen. Sindsdien illustreerde hij onder andere voor *Elsevier*, de *VPRO* gids, *FHM* en *Kidsweek*. In 1999 ontving hij de illustratie-aanmoedigingsprijs van de stad Amsterdam en in 2001 debuteerde hij met zijn eerste kinderboek: *getver! alweer een boek!* waarvoor hij een Zilveren Penseel kreeg. Hierna volgden nog vele andere kinderboeken zoals *niet aanraken s.v.p.* (2003), *goedemorgen, meneer stukjes* (2003), *m is een monster* (2005) en *poesje mauw wat doe je nou?* (2014).

FOTO: JÜRGEN KOOPMANSCHAP

'ALS DOCENT BEN JE CULTUUROVERDRAGER'

Simone van Laar, student aan het HU Pabo instituut Theo Thijssen in Utrecht, werd Pabo Voorleeskampioen 2015. Haar passie ligt bij het verrijken van onderwijs met het creatieve. 'Het zou mooi zijn als je als leerkracht een soort kunstenaar kan zijn in de manier waarop je de les vormgeeft.'

DOOR ANNEMARIE TERHELL

Het voorleestalent zat er al jong in: in groep acht werd Simone van Laar voorleeskampioen op de basisschool. 'Het schoolkampioenschap was geweldig. In de lokale ronde die daarop volgde, ging het helaas mis. Ik las voor uit *De heksen* van Roald Dahl en had voor alle personages een stemmetje bedacht. De opperheks deed ik na met een Duits accent. De jury zei: je mag niet toneelspelen! Ik werd gediskwalificeerd.' Voor de Pabo Voorleeswedstrijd trok ze daar les uit. 'Ze las heel sprankelend en energiek voor, en keek heel naturel de zaal in,' zo luidde het unanieme oordeel van de jury.

Creativiteit én onderwijs

Inmiddels is Van Laar derdejaars student aan de pabo. Na twee jaar toneelschool stapte ze over, met twijfels over het vak 'docerend theatermaker' en gedreven door een passie voor creativiteit én onderwijs. De eerste twee jaar van de pabo-opleiding zijn goed bevallen: 'Je leert per vak hoe je praktisch de les kunt vormgeven. Bij natuur krijg je ideeën om proefjes met kinderen te doen, bij muziek leer je veel liedjes. Nu, in het derde jaar, zou het moeten gaan om verdieping: waarom geef je les, wat zit daarachter? Helaas pakt dat voor mij in de praktijk anders uit: je wordt vooral opgeleid tot uitvoerder, administratief medewerker haast. Het gaat er steeds meer om hoe je leerlingen in overzichten kunt onderbrengen. Het zou mooier zijn als je als leerkracht ook een kunstenaar kunt zijn in de manier waarop je je les vormgeeft.'

Van binnenuit

Tijdens de vijf stages die ze tot nu toe heeft gedaan, ontdekte Van Laar grote verschillen in hoe scholen het kunstonderwijs inrichten. 'Sommige docenten schrikken als je voorstelt om een dramales te verzorgen. Maar ik heb ook stage gelopen op een Jenaplanschool. Daar pakte de meester soms spontaan zijn gitaar, en mocht ik regelmatig een uur het speellokaal gebruiken voor toneel. Daardoor heb ik ontdekt: naarmate ik meer ruimte krijg om zelf te creëren, maker te zijn van mijn eigen programma, kan ik mijn eigen creativiteit erin kwijt. Pas dan kan ik de kinderen iets laten zien wat ik in de wereld belangrijk vind. Dat moet van binnenuit komen.'

Mysterieus boek

Als leerkracht, maar ook als student, moet je jezelf zien als cultuuroverdrager, vindt Van Laar. 'Als het even kan probeer ik veel voor te lezen in mijn stageklassen. Behalve dat lezen leuk is en boeken interessant zijn, wil ik kinderen ook laten kennismaken met verhalen. Een referentiekader is belangrijk. Mijn boekkeuze hangt helemaal af van de klas en het moment. De dierenverhalen van Toon Tellegen kun je ook aan kleuters voorlezen. En een van mijn stageklassen, groep 7-8, heb ik voorgelezen uit *De kleine prins*. Dat wilden ze graag omdat ik had verteld dat het mijn lievelingsboek is. We deden steeds een klein stukje en praatten daar dan over. Dat werkte goed. Ze voelden aan dat het een mysterieus boek is waar je een diepere laag uit kunt halen. Dat prikkelde enorm.' ●●● [iScen](#)

Op donderdagavond 19 mei zal de landelijke finale plaatsvinden van de Pabo Voorleeswedstrijd 2016 in de Openbare Bibliotheek Amsterdam.

‘Als je voorleest uit enthousiasme, gaat het draaien’

Hugo van den Ende, docent aan de Katholieke Pabo in Zwolle, stond aan de wieg van de voorleeswedstrijd voor pabo's, en maakt zich hard voor meer aandacht voor jeugdliteratuur in het onderwijs. 'Wij proberen de comfortzone van studenten te verbreden.'

DOOR ANNEMARIE TERHELL

Het begon ooit bij het afscheid van de vorige directeur, vertelt Hugo van den Ende. 'Bij zijn vertrek benadrukte hij de wens dat wij met elkaar een voorleeswedstrijd zouden organiseren. Samen met Guiduin Bosman, de dramadocente, en Jacqueline van Dalfsen, de mediathecaris, heb ik toen het initiatief genomen. De wedstrijd, bedoeld voor studenten in het eerste en tweede jaar, was meteen een succes. Er is veel animo voor, studenten vinden het een ongelooflijk leuke dag. We maken er een feest van met een band en een schrijversoptreden. Er staan lange rijen voor de boekentafel, iedereen is enthousiast.'

Zelf plezier

Stichting Lezen was bij de eerste editie te gast en besloot er een landelijk evenement van te maken. Inmiddels doen alle pabo's mee aan de jaarlijkse wedstrijd. De schoolwedstrijden worden georganiseerd door de pabo's zelf, de bibliotheken zorgen voor de provinciale wedstrijden en Stichting Lezen sluit af met een feestelijke finale voor de twaalf provinciale voorleeskampioenen. De voorleeswedstrijd wakkert het enthousiasme voor jeugdliteratuur aan en is een goede manier om te trainen in voorleesvaardigheden. De achterliggende gedachte: een pabostudent die zelf plezier heeft in voorlezen en het boekenaanbod kent, is later van onschatbare waarde voor zijn of haar leerlingen.

Groepsgesprek

Op de Katholieke Pabo in Zwolle vormt de voorleeswedstrijd nu een vast onderdeel van een programma dat meer aandacht voor jeugdliteratuur moet genereren. Sinds twee jaar bestaat er een leeslijst die aansluit bij de modules jeugdliteratuur. Studenten uit het eerste leerjaar lezen vijf bekroonde boeken voor negenplussers. Van den Ende: 'Door te kiezen voor erkende, prijswinnende schrijvers proberen we de comfortzone van studenten te verbreden. Aan het einde van het jaar sluiten we af met een groepsgesprek over de boeken. Studenten praten met elkaar over de gelezen boeken op basis van vragen uit de methode van Aidan Chambers. Daarmee beogen we een verdiepend, open gesprek op gang te brengen, dat niet alleen een "ja" of een "nee" voor het boek betekent.'

Dynamische leeslijst

Ook in de tweede klas staan vijf uitdagende boeken op het programma. 'We zijn pas twee jaar onderweg, maar het ideaalplaatje is dat ze aan het einde van hun opleiding een lijst van twintig boeken echt goed hebben gelezen. Wij maken daarbij gebruik van een "dynamische leeslijst", een canon van zo'n tweehonderd titels uit de jeugdliteratuur die we zelf hebben samengesteld. De dynamiek staat voor: kan ik ook over mijn grenzen heen kijken? Voor sommigen is dat lastig. Ik blijf graag met studenten in gesprek. Je kunt *De Kameleon* wel nemen omdat je opa dat nog heeft gelezen, maar waarom zou je niet iets anders proberen? Er is zoveel meer.'

De bedoeling is dat deze lijst in de toekomst ook door anderen gebruikt kan worden. Aangevuld met icoontjes voor verschillende leesmotieven vormt de lijst een basis voor de leerkracht die een brug wil slaan tussen het aanbod en de leerling. 'Leeskilometers maken is nuttig en helpt om beter technisch te leren lezen, maar zélf gelukkig worden van een boek en verlangen naar nieuwe titels vereist een leerkracht die meer doet dan de leesvoorwaarden scheppen. Als je als leerkracht je enthousiasme op de klas kunt overbrengen, dan gaat het draaien.' ●●● [Lezen](#)

voor de hond van willy vandermeulen

toen willy stierf
getracht de hond van willy uit te leggen
wat er gaande was.
wispelturige reacties.
desinteresse (vaak); uitzinnige woede (soms);
weigering om de neus
in de lucht te steken en te ruiken (onophoudelijk).
onrustwekkende sprongen.

hem bij de kop vastgepakt, in de ogen gezien
en alle woorden herhaald,
ik benadruk,
alle woorden herhaald die nodig waren voor een goed begrip.
de ogen glommen, zuiver donkerbruin.
we zouden kunnen zeggen:
hier luistert de ziel van het dier.

zeker wisten we het niet.
omdat de tijden waren veranderd
en ook het laatste waarin we als volbloed idioten
hadden geloofd
van het ene uur op het andere in rook verdwijnen kon,
zomaar nergens heen.

© Bart Meuleman, 'voor de hond van willy vandermeulen',
uit: *omdat ik ziek werd*, Querido, Amsterdam, 2007

Poëzie is als medicijn met vertraagde afgifte: de ingrediënten doen gedurende de hele dag hun werk. De woorden geven langzaam hun betekenis prijs.

DOOR ANNE VEGTER, DICHTER DES VADERLANDS

In het gedicht 'voor de hond van willy vandermeulen' van Bart Meuleman staan geen hoofdletters: we zijn in één keer in de huiskamer. Een Vlaamse huiskamer misschien? Stel dat het gedicht zich daar afspeelt. Dichter Bart Meuleman komt uit de Belgische Kempen, dat sinds de negentiende eeuw vooral wordt gekenmerkt door schrale landbouw, steenkolenmijnen en stenenbakkerijen. Een kleine huiskamer misschien.

Wij, vrienden van Willy, weten het net. Willy is dood. Wij zijn naar Willy's huisje getogen. Er moet natuurlijk iets met de hond. Die neemt met 'onrustwekkende sprongen' bijna de kamer in beslag. Hij kwispelt niet maar is 'wispelturig'. Wat doen die mensen hier? Hij reageert op de één uitgelaten, negeert de ander, wordt boos op een derde. Wat proberen ze hem te vertellen? De boodschap dringt niet tot hem door. De hond weigert '(onophoudelijk)' zijn 'neus in de lucht te steken en te ruiken'.

Dan grijp 'ik' in, in strofe twee. 'Ik' pak de hond bij zijn kop, kijk hem diep in de ogen. 'Ik' zeg: je baasje is dood. 'Ik' laat hem niet gaan tot hij het heeft begrepen: 'de ogen glommen zuiver donkerbruin'. 'we zouden kunnen zeggen: hier luistert de ziel van het dier.'

Dat zouden we kunnen zeggen. Maar: 'zeker wisten we het niet'. Alles verandert als de dood in het spel is. Als we toegeven dat de dood altijd in het spel is. De onsterfelijkheid – het bestaan van een 'ziel' – 'het laatste waarin we als volbloed idioten hadden geloofd' is 'in rook' verdwenen.

Dit gedicht is een vrij vers: niet gebonden aan metra, rijm of strofenglengten. Zo is er ruimte om te spelen. Kijk, er ontstaan twee geometrische vormen. Een omgekeerde piramide: de strofen worden steeds korter. De eerste strofe bestaat uit acht regels, de tweede uit zeven en de derde uit zes. Kijk, de vorm van een zandloper. De eerste strofe werpt – gezien het aantal verschillende reacties van de hond – licht op een groepje mensen dat de hond iets probeert te vertellen. In de tweede strofe vernauwt de blik: alleen 'ik' en de hond zijn in beeld. Dan verruimt het perspectief tot het algemene 'we'. Ook wij zijn als de hond uit de eerste strofe, die weigert tot zich door te laten dringen wat toch echt zo is. De dood geldt ons allen; er staan geen hoofdletters in dit gedicht maar, tja, wel punten.